

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

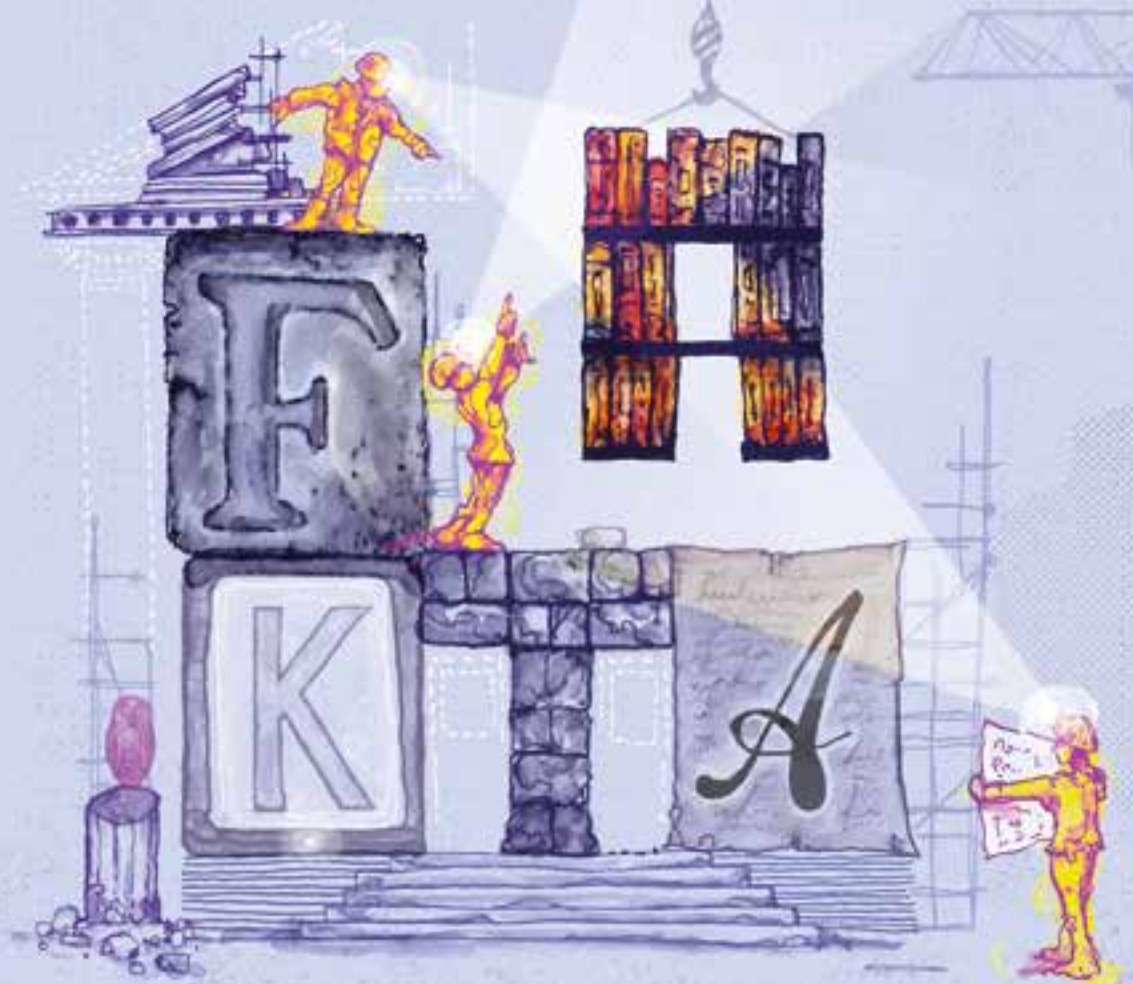
SLS

2/2015

TEMA

PRO HUMANIORA

*Arkivpedagogik ~ Språket i skolan ~ Elever lär sig källkritik
Kyrkliga och sekulära livsfester ~ Romernas historia*

3–19 TEMA: Pro humaniora

- 3 Humaniora – människan är alltings mått
- 4 Pro humaniora. För skolor och studerande
- 6 Arkivpedagogik gör historien levande
- 12 "Det man inte förstår kan man inte lära sig". Språket i skolan i fokus
- 14 När svarta krumelurer väcks till liv
- 15 Samhället behöver humanister
- 18 Elever lär sig källkritik
- 20 Hur blir man bra på uttal?

35 Romernas historia väckte intresse i Göteborg

- 23 "En tradition är alltid en god orsak att ställa till fest!"
- 28 Frågelista: Vackert väder i dag!
- 30 SLS arkiv publicerar estlands-svensktmaterial på Finna
- 32 Fältarbete om namn och talspråk i Lovisa
- 34 Min riksdag
- 35 Romernas historia väckte intresse i Göteborg
- 38 Tur (och retur?)
- 39 Aktuellt från SLS
- 41 Utgivning
- 46 SLS föredragsserie våren 2016

Humaniora – människan är alltings mått

VAD SKA DU BLI när du blir stor, lilla vän? Genom att ställa den frågan till barn och unga uttrycker vi samtidigt att yrkesliv, nytto-tänkande och konkreta mål är självklara värden då man som ung överväger sin framtid. Få är väl de som svarar: Jag vill bli en kritisk tänkare som förstår se och förstå helheter och utveckla den samhällseliga diskussionen, eller en medmänniska som för fram vad det innebär att vara människa och problematiserar samhällets och kulturens värdegrunder. Att helt ta avstånd från frågan är knappast heller lätt: nej, jag bryr mig inte om vad jag blir, jag är helt enkelt intresserad av historia och etnologi, jag vill inte bli något särskilt. Sådana svar kräver redan ett stort mått av kritiskt och självständigt tänkande, något barn knappast utvecklar utan stöd från sin omgivning. Men i dag fostrar vi nästan inte alls våra unga att tänka i sådana banor, att få syn på öppna och dolda värderingar och att ifrågasätta till synes självklara perspektiv.

Det verkar i dag finnas en tendens till att värdegrunder inom samhällets olika fält likriktas och förenklas i en accelererande takt så att ekonomisk nytta, omedelbart välbefinnande och social status är snart sagt de enda och oemotsagda mätarna på framgång och lycka. Det kan illustreras med några konkreta exempel ur den samhällseliga debatten: "Man borde utreda vad tvåspråkigheten egentligen kostar samhället, om vi alla i Finland började använda engelska i stället för svenska och finska skulle vi säkert spara en massa pengar; Vi behöver nyttiga utbildningar som skapar tillväxt i samhället; Vi har inte råd med flummare och kul-

”... om vi vill locka unga att studera humaniora måste vi på bred front stödja dem från grunden, uppmuntra dem att intressera sig, ifrågasätta, utmana sig själva och att få syn på dolda mönster.”

turfolk som lever på samhällets bekostnad; Universiteten ska utvecklas så att de bättre motsvarar yrkeslivets krav.” Listan på exempel kan göras lång.

HUMANIORA ÄR vetenskaperna som granskar vad det innebär att vara människa. Då naturvetenskaperna strävar efter att upptäcka och hantera vår omvärld och att skapa nya nyttigheter, strävar de humanistiska vetenskaperna efter att problematisera och dryfta vad människan behöver, vill och får ut av sin omvärld och producerade nyttigheter. Med tanke på de demokratiska idealen i vårt samhälle – som de flesta trots allt uppskattar – och med tanke på oss själva som människor är detta en livsviktig uppgift. Människan bör vara alltings mått – det är grunden för ett demokratiskt samhälle och för humaniora.

Min egen väg till humaniora har varit krokig och gått via studier vid Tekniska högskolan och inom teaterfältet innan jag landade i språkvetenskapen. Varje krok är jag i dag tacksam för! Vad som drivit mig har varierat, men det har aldrig varit viktigt att nå fram till en välbetald position i yrkeslivet, att vara nyttig för samhällsekonomin eller uppnå social status. Intresse, nyfikenhet och en vilja att klara personliga utmaningar har drivit mig, det andra har i någon mån kommit på köpet. Att just dessa drivkrafter har varit de bärande

har jag dock helt och hållet min omgivning, mina medmänniskor, min kultur och mitt språk att tacka för.

Jag vill alltså påstå att om vi vill locka unga att studera humaniora måste vi på bred front stödja dem från grunden, uppmuntra dem att intressera sig, ifrågasätta, utmana sig själva och att få syn på dolda mönster. En sådan gärning får vi visserligen utföra i motvind, för det ligger inte nödvändigtvis i linje med marknadsekonomiska intressen och samtidens strävan efter omedelbar nytta. En förtärad reklamkampanj som sätts in då de unga går i gymnasiet är viktig, men för att få genomslagskraft behöver den akut stöd i samhällseliga diskurser som handlar också om annat än nytta, yrkesliv och status.

Vad ska du bli när du blir stor, lilla vän? Nyfiken, kritisk, medmänniska, humanist! ■

MONA FORSSKÄHL

Mona Forsskähl är professor i nordiska språk vid Tammerfors universitet och medlem av SLS Vetenskapliga råd.

P R O

HUMANIORA

FÖR SKOLOR OCH STUDERANDE

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET har i sin strategi lyft fram behovet att engagera och aktivera yngre målgrupper. Under några år framöver görs en aktiv satsning på skolelever och lärare i såväl svenska som finska skolor samt på studerande vid Helsingfors universitet, Svenska handelshögskolan och Åbo Akademi. Satsningen går under namnet Pro humaniora och startade i början av 2013 och fortsätter åtminstone till 2017. Målet med Pro humaniora är att öka kännedomen om SLS och det material vi har att erbjuda skolorna, att öka kunskapen och förståelsen för det svenska språket och den svenska kulturen i Finland (främst i finska skolor) och att locka flera gymnasister från svenskspråkiga skolor att söka sig till universitetsstudier inom humaniora och samhällsvetenskaper.

SLS har inom ramen för Pro humaniora prövat på olika verksamhetsformer och sökt lämpliga samarbetsparter. Ett exempel är seminarier för lärare i historia och i modersmål i svenska skolor. Under seminarierna har lärarna fått ge feedback på det pedagogiska material som finns vid SLS och sådant som är under arbete. Det har också arrangerats ett seminarium för lärare i historia i finska skolor i samarbete med Förbundet för lärarna i historia och samhällslära. Nästa år ordnas ett seminarium för svensklärare i finska skolor och ett annat för svenska historielärare i grundskolor och gymnasier.

I samarbete med Svenska nu, ett nätverk som arbetar med svenska språket och svensk ungdomskultur i de finska skolorna, färdigställdes hösten 2014 en flyttbar utställning. Den belyser utvecklingen av det svenska i Finland genom lokalhistoriska

bilder och texter. Utställningen lånas ut till finska skolor och det finns även arbetsuppgifter som ansluter sig till den.

Under fliken ”Digitalt material” och ”För skolan” på SLS webbplats finns olika material för skolan. Här hittar man bl.a. några arkivpedagogiska paket om skolan förr i tiden, om fabriken Vasa Bomull, ett arbetspaket om historiska källor och källkritik samt en arbetsbok om krigsbarn. Här finns också en lärarhandledning till boken *Finlands svenska litteratur 1900–2012* och ljudklipp av dialekter och talspråk från olika delar av Svenskfinland. Det finns även några frågesporter och information om hur man kan låna arkivmaterialen till skolan.

På våren 2015 utgav SLS en broschyr där humanistiska ämnen vid Åbo Akademi och Helsingfors universitet presenteras. Ämnesföreningarna vid de humanistiska institutionerna vid de två universiteten bidrog med texter till broschyren. En likadan broschyr om samhällsvetenskapliga ämnen är under arbete.

Andra aktuella satsningar inom Pro humaniora är ett arkivpedagogiskt paket om inbördeskriget 1918, som utges tillsammans med Finska Litteratursällskapet, ett pedagogiskt material kring Topelius och Runeberg, rundvandringar i Helsingfors med olika teman för studerande, och ett arbetspaket om den finlandssvenska folkvisan för lågstadiet. ■

CHRISTER KUVAJA

Christer Kuvaja är forskningschef vid SLS.

Läs mer om SLS material för skolorna: www.sls.fi/skolan

ARKIVPEDAGOGIK GÖR HISTORIEN LEVANDE

Vi vill sätta människan i fokus och låta källmaterial från en annan tid tala direkt till dagens barn, säger SLS arkivarie Nelly Laitinen, som jobbar med arkivpedagogiska satsningar.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

SEDAN 2013 HAR SLS en policy för arkivpedagogik. Med den vill SLS visa att arkiv kan vara samhällsrelevanta bland annat som en resurs inom utbildningen. Tanken att SLS skulle kunna ägna sig åt arkivpedagogik föddes 2008, då arkivet fick besök av Sveriges första arkivpedagog Karin Sjöberg.

– Vi hade ingen erfarenhet av arkivpedagogik, men vi nappade direkt på idén. I början försökte vi utveckla den vid sidan av vårt ordinarie arbete, berättar arkivarie Nelly Laitinen.

Barn ger bilderna nya betydelser

SLS första arkivpedagogiska satsning blev färdig 2010. Det är en väska fylld med reproduktioner av skolmaterial och andra historiska dokument som illustrerar viktiga sociala och samhälleliga förändringar i Finland under 1900-talet.

En reproduktion av ett gammalt betyg från 1892 där eleven fått en nia i ryska kan leda till diskussioner om varför man överhuvudtaget läste ryska i skolan. Vanliga dokument ur vardagen eller livet överlag, som skolbetyg, kan berätta mycket om sin samtid.

– En lärares straffjournal från 1908, där det framgår att en flicka har fått en timmes kvarsittning för envishet, medan en pojke som klättrat in genom ett fönster i skolan på obehörig tid bara har fått en varning, säger kanske något om synen på pojkar och flickor. Det ger en del att fundera på. Nuförtiden är kvarsittningen dessutom slopad och det skedde så sent som i år i mina barns skola. Det ger också perspektiv på vad

Källmaterial och den vanliga människans roll i historien är en central del av den nya läroplanen 2016. Här kan det arkivmaterial SLS erbjuder skolorna fylla en viktig funktion som kompletterande undervisningsmaterial, säger arkivarie Nelly Laitinen.

”Kulturarvet är allas gemensamma egendom. Vi jobbar för ett demokratiskt informationssamhälle, där man får och ska ta del av innehållet i arkiven.”

som plötsligt blir historia eller kan låta ålderdomligt, säger Laitinen.

Nelly Laitinen har njutit av att se hur barnen lyfter fram överraskande synvinklar på arkivmaterialet. Hon berättar om ett svar hon fick då hon bad eleverna berätta om sina tankar kring ett fotografi på en skolklass.

– Min dolda avsikt med frågan var att barnen skulle upptäcka att skolan var indelad i pojk- och flickklasser, men en av eleverna svarade i stället ”Ingen är tjock”.

Hand i hand med läroplanen

Skolväskan planerades för årskurs sju, men den har använts av hela högstadiet. Väskan gjordes utan någon speciell koppling till läroplanen, men vid arkivet insåg man snart att man måste utgå från läroplanen i planeringen av framtida arkivpedagogiskt material.

– Det som finns i läroplanen är lätt att marknadsföra. Den nya läroplanen som träder i kraft 2016 har stort fokus på källmaterial, undersökande arbetssätt och den vanliga människans roll i historien. Med tanke på läroplanen finns det en efterfrågan på den här sortens material, säger Nelly Laitinen.

– Kulturarvet är allas gemensamma egendom. Vi jobbar för ett demokratiskt informationssamhälle, där man får och ska ta del av innehållet i arkiven. Barnen är en målgrupp som aldrig på egen hand skulle sätta sin fot i ett arkiv. Dagens skolbarn vet inte ens vad ett arkiv är. ”Aj är det den där ikonen på Word?” Det är viktigt att förklara att ljud, text och bild med

Utgående från Skolväskans foton, betyg och böcker ur skolvärlden får eleverna fundera över vilka förändringar som skett i samhället över tid. Foto: Janne Rentola.

tiden blir arkivmaterial. Vad är en smarttelefon annat än ett arkiv, funderar Laitinen.

I stället för att vänta sig att skoleleverna ska komma till arkivet så lånas arkivmaterialet till klassrummet. Arkivpedagogiska satsningar har visat sig vara utmärkta aktiverande verktyg i en tid då skolorna varken har tid eller råd att besöka arkiven fysiskt.

Källmaterialet visar krigets vardag

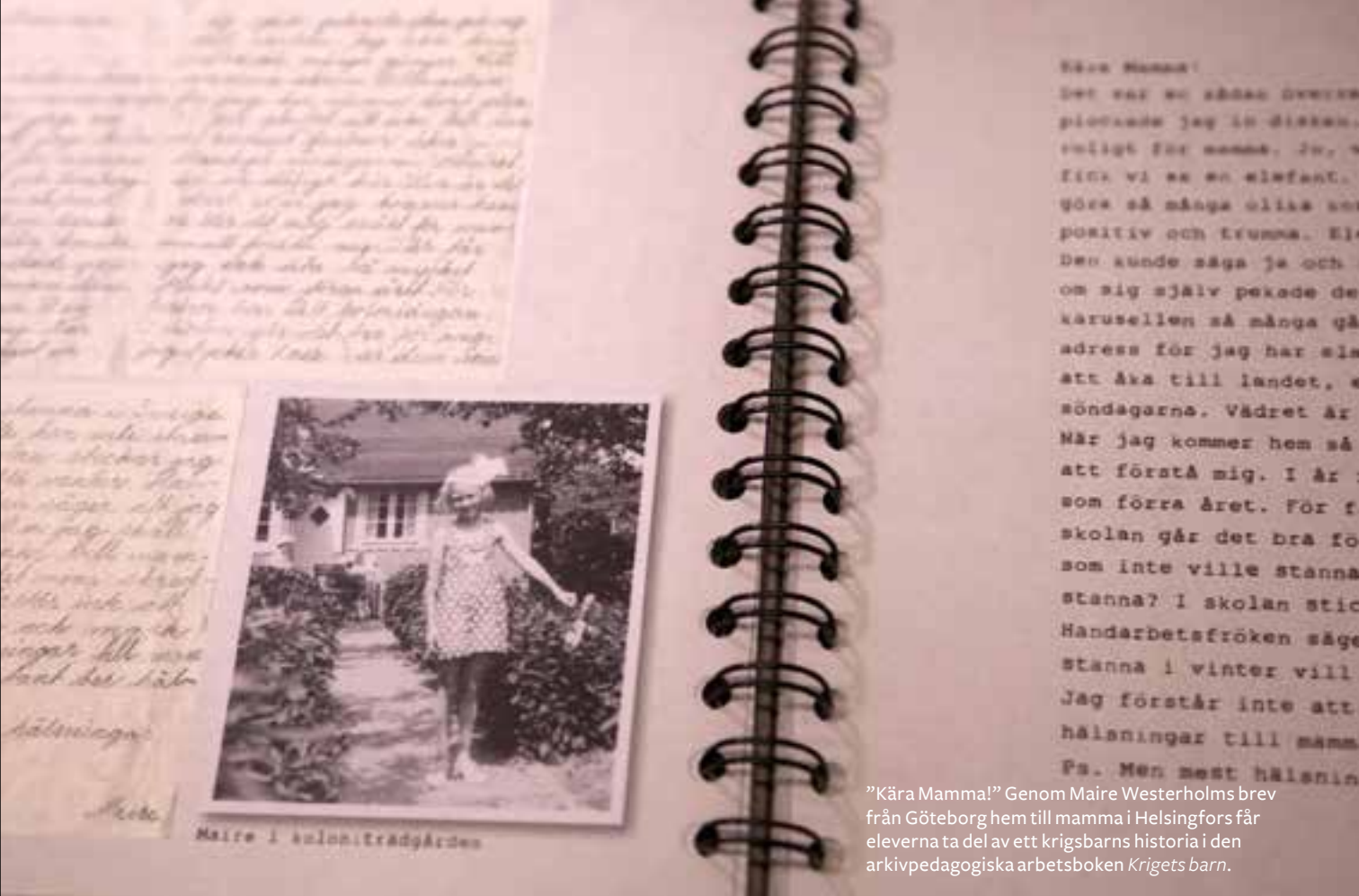
Den arkivpedagogiska arbetsboken *Krigets barn* utkom 2013 på SLS och är ett verktyg för att lära dagens barn om krigstiden. Boken handlar om perioden 1939–1945 och bygger på material ur SLS arkiv.

– Materialet som vi har valt ut är till stor del skrivet av barn. Vi vill visa att man kan lära sig om historia på ett sätt som ger utrymme för egen tolkning. Att se den enskilda människan i stället

för de stora förloppen och få en djupare förståelse i stället för att bara lära sig vad som har hänt, förklarar Nelly Laitinen.

De främsta källorna i *Krigets barn* är ett skolarkiv som innehåller uppsatser skrivna av elever år 1940 och ett personarkiv som ger en inblick i ett krigsbarns upplevelser. Av de 70 000 finländska barn som skickades till Sverige under kriget har redaktörerna Nelly Laitinen och Pia Lindholm valt att lyfta fram en specifik flicka, Maire Westerholm (gift Peltonen). Hon donerade sitt personliga arkiv till SLS och har gett tillstånd till att dagboksanteckningar och brev får återges i boken.

– I efterhand kan man inse att många barn blev traumatiserade, men när man går till källorna är det väldigt vardagsnära saker man får syn på. Maire uttrycker osäkerhet inför det språk hon allt sämre behärskar, fins-

Maire i enlonsträdgården

”Kära Mamma!” Genom Maire Westerholms brev från Göteborg hem till mamma i Helsingfors får eleverna ta del av ett krigsbarns historia i den arkivpedagogiska arbetsboken *Krigets barn*.

kan, och inför den nya familjekonstellation som väntar i Finland. ”Ska jag börja i finsk skola när jag kommer tillbaka till Finland? Får jag kalla mammas nya man för pappa?” exemplifierar Laitinen.

Laitinen påpekar att de tolkningar dagens läsare kan göra inte finns i källmaterialet.

– Det här är bara ett råmaterial, man måste läsa mellan raderna och tolka själv. Det är mycket sinnesintryck, hur det känns, hur det luktar. Boken landar i en konkret vardag, som att kärleken på tåget är odiskade och man ändå måste äta ur dem, berättar Laitinen.

Sorgen fick ord först i vuxen ålder

Hur har Laitinen och hennes kollega tänkt kring representation, då de valt ut en enda flicka vars upplevelser ska representera tiotusentals människors öden?

– Svaret är att 70 000 barn är 70 000 olika personer, där alla har olika upplevelser. Maire representerar bara sig själv.

Nelly Laitinen påpekar att man ser Maires villrådighet i de olika källorna, även om hon inte själv hade ord för sina motstridiga känslor som barn.

– Var hon än är, upplever hon att hon är på fel plats, hon längtar alltid till det andra stället. Hon är bara sju år när hon skickas till Sverige år 1940 och när hon kommer tillbaka för gott är hon tretton. Hon går ner i vikt, förs till läkare och blir ordinerad smör och mjölk. Ändå bara magrar hon. Till en del berodde detta på den allmänna matbristen, men först som vuxen kan hon förstå att det också handlade om sorg.

– Det är kanske det som är det svåra för många krigsbarn, att ordlösheten präglar upplevelsen, säger Laitinen.

”Materialet som vi har valt ut är till stor del skrivet av barn. Vi vill visa att man kan lära sig om historia på ett sätt som ger utrymme för en egen tolkning. Att se den enskilda människan i stället för de stora förloppen...”

Valtion Tupakkavero
Statens Tobakskort

SUOMEN PANKKI
FINLANDS BANK
YHDEN MARKAN
ОДНАМАРКА ЗОЛОТОМЪ

KAHVIKORTTI
HELSINKI KAUPUNGIN
ELINTARVELAUTAUSTA

Kuitti - Kvitto

”Den 18 var de röda på husundersökning hos oss. Den 20 kommo Tant Lissi och Tant Rakel”, står det i den 9-åriga Erik Alftans anteckningsbok från februari 1918 på bilden. I SLS-insamling inför märkesåret 1918 ligger fokus på hur man upplevde vardagen hemma, vid fronten och i fånglägren.
Foto: Janne Rentola

Positiv respons från skolorna

SLS har noggrant utvärderat vad lärare och elever har tyckt om de arkivpedagogiska satsningarna, och respon- sen har varit god.

Den första upplagan av boken om krigsbarn möttes ändå med en viss för- våning.

– Alla förstod inte vad boken var tänkt att vara. Vissa tyckte att det var för litet fakta för att vara en historie- bok, berättar Laitinen.

I den färskaste upplagan av bo- ken har skribenterna lagt till ett för- ord, som förklarar att boken är tänkt att användas som komplement till den vanliga historieundervisningen.

Temat som har efterlysts från skol- håll är inbördeskriget 1918 och efter- krigstiden då välfärdssamhället bygg- des upp. Det har också frågats efter mer regional spridning med material från till exempel Åland och Österbotten.

Tvåspråkigt material om inbördeskriget på väg

För tillfället är en bok med material från 1918 under arbete och den ska komma ut till märkesåret 2017–2018. Det tvåspråkiga materialet som rik- tar sig särskilt till årskurs 8 i högstadi- erna tas fram i samarbete med Finska

» Vi kommer att närma oss 1918 från ett människonära perspektiv och använda källmaterial som beskriver hurudan vardagen var för den civila befolkningen, hur det var vid fronten eller i fånglägren. Det läggs inte så stor vikt vid vilken sida man stod på ...”

Litteratursällskapet. De senaste åren har man även på finskt håll efterlyst arkivmaterial som kan användas inom undervisningen och boken är ett svar på det. Fokus i den kommande boken ska ligga på den allmänmänniskliga upp- levelsen.

– Vi kommer att närma oss 1918 från ett människonära perspektiv och använda källmaterial som beskriver hurudan vardagen var för den civila befolkningen, hur det var vid fronten eller i fånglägren. Det läggs inte så stor vikt vid vilken sida man stod på, utan hur människan upplevde sitt nu i en tid som 1918. Med tvåspråkigheten vill vi understryka att vi har en och samma historia, trots att vi har olika moders- mål, förklarar Laitinen. ■

Kira Schroeder är frilansjournalist och driver produktionsbolaget Outhouse Media.

NY INSAMLING

HAR DU MATERIAL FRÅN 1918?

SLS arkiv samlar in dokument som kan belysa människors liv och upplevelser runtom i Finland under vårt lands första turbulen- ta självständighetsår, 1918. Vi efterlyser brev, dagboksanteckning- ar, fotografier och andra dokument för att utöka samlingarna och komplettera bilden av livet på olika håll i landet år 1918. Vi är int- resserade av dokument som kan beröra allt från livet hemma till krigsrelaterade händelser eller fångenskap. Inför märkesåret 2018 kommer ett urval av de insamlade dokumenten att publiceras till- sammans med annat material ur arkivet.

Vi tar gärna emot material som donation. Enligt överens- kommelse kan vi också låna in originalmaterial för digitalisering. Materialet införs i arkivet och kan användas av forskare och övri- ga intresserade. Om du har material som du vill donera eller tror kan vara av intresse, kontakta Sanna Jylhä vid arkivet i Helsingfors (sanna.jylha@sls.fi, tfn 09 618 334) eller Katja Hellman vid arkivet i Vasa (katja.hellman@sls.fi, tfn 06 319 56 12).

"Det man inte förstår kan man inte lära sig"

Språket i skolan i fokus

Teori mötte praktik när omkring sjuttio forskare, lärare och andra intresserade samlades under seminariet "Språket som verktyg för ämneslärare" i början av november.

HANNA RISKÅ

EN UTGÅNGSPUNKT för seminariet "Språket som verktyg för ämneslärare" var att språket är i en nyckelroll inom alla ämnen i skolan. Eleverna behöver lära sig både innehållet och det språk som används inom ett ämne.

Multilitteracitet var ett centralt begrepp under seminariedagen. I de förnyade läroplansgrunderna, som tas i bruk hösten 2016, definieras kompetens i multilitteracitet som förmågan att tolka, producera och värdera olika slags texter i olika medier och miljöer.

– Det dyker ständigt upp nya behov av kompetens i multilitteracitet i den globaliserade världen. Barn och unga

måste få kunskap om både möjligheter, utmaningar och risker. De måste bli kritiska multiläsare, säger Gun Oker-Blom, undervisningsråd i modersmål och litteratur vid Utbildningsstyrelsen.

Språket nyckeln till förståelse

Monica Axelsson är professor i tvåspråkighet och svenska som andraspråk vid institutionen för språkdidaktik vid Stockholms universitet. Att forska i svenska som andraspråk är aktuellt, påpekar hon, i dag är omkring en fjärdedel av eleverna i grundskolorna och gymnasierna i Sverige flerspråkiga.

– Det tar lång tid, fyra till åtta år, att lära sig ett nytt språk så att man

Petter Wallenius, lektor i historia och samhällslära, och Pamela Lindebäck, lektor i modersmål och litteratur, engagerar hela kollegiet i Grundskolan Norsen i läsprogrammet Svenska är pop.

Monica Axelsson, professor vid institutionen för språkdidaktik vid Stockholms universitet, efterlyser samarbete mellan ämneslärare och lärare i språk när det gäller språkutvecklande arbetssätt i undervisningen.

utan vidare förstår skolämnen, säger Axelsson.

Hon påpekar att också enspråkiga elever har problem med att läsa och förstå lärobokstexter, som ofta kräver ett digert ordförråd. Grundproblemet är ändå inte att skolspråket är för komplicerat.

– Vi ska inte förenkla, i stället ska vi bearbeta texter och visa hur man skriver och läser. Ämneslärare kan mest om sitt ämne, de måste kunna öppna upp sitt ämne.

För läraren handlar det om att förklara hur språket strukturerar kunskap, till exempel på vilket sätt naturvetenskapliga texter skiljer sig från samhällsvetenskapliga texter. Axelsson understryker att det behövs olika lässtrategier

för olika ämnen. När elever lär sig se på en text på olika sätt, med olika linser, blir det lättare att förstå texten.

– Språkutveckling inom ämnena är spjutspetsen, här ska vi lägga krutet. Mera svenska i olika ämnen är absolut nödvändigt. Riskerna är inget lärande, ingen kunskapsutveckling. Och det man inte förstår kan man inte lära sig.

Locka till läsning

Pamela Lindebäck, lektor i modersmål och litteratur vid Grundskolan Norsen i Helsingfors, har i år varit med och startat projektet *Svenska är pop* i sin skola. Projektet pågår 2015–2018 och målet är en läsande skola.

Lindebäck säger att många lärare upplever påståendet att alla lärare ska

vara lärare i modersmål och litteratur som provocerande.

– Men om man i stället säger att lärare ska vara språkliga förebilder, språkutvecklande lärare och att den professionella läraren ska ha koll på det ämnesspecifika språket, så tror jag det fungerar bättre.

Inom Lindebäckets eget ämne modersmål och litteratur leder läraren djupgående samtal om litteratur, och texter diskuteras ur olika synvinklar.

– Elevernas förståelse för texten djupnar ytterligare om eleverna dessutom kan relatera till egna erfarenheter.

Eleverna tycker om att läsa och skulle gärna läsa mera, menar Lindebäck, men tidsbristen är en utmaning.

– Att ge tid för läsning är viktigt, tid för att fokusera. Det har skett en enorm förändring till det sämre. Elever orkar inte koncentrera sig, de måste kolla mobiltelefonen i stället.

För att fånga elevernas intresse är det viktigt att informera om vad som finns och höra efter vad eleverna vill ha, säger Lindebäck. Ett exempel är skolans Instagramkonto där skolans bibliotek visar bilder på de nyaste böckerna, som finns att låna. Skolan ordnar också till exempel bokgenombingo och eleverna ska spela in videonutttar om böcker.

På frågan om vad som intresserat eleverna allra mest svarar Lindebäck:

– Läsning av intressant skönlitteratur, om man lyckas fånga dem när suget är som störst. ■

Hanna Riska är redaktör vid SLS förlag.

Seminarier "Språket som verktyg för ämneslärare" ordnades den 3 november i Helsingfors av Svenska litteratursällskapets språkvetenskapliga nämnd och Helsingfors universitets utbildnings- och utvecklingscenter.

Inspelningen från seminariet kan ses på <http://www.sls.fi/sv/evenemang/seminarium-spraket-som-verktyg>.

När svarta krumelurer väcks till liv

”Men ibland vill jag stillsamt påminna om att det inte enbart handlar om ’läslust’ – det handlar också om allmänbildning. Vem frågar om biologiboken ’var bra’? Eller matematikboken? Ingen.”

”**V**ET DU. Jag kan inte släppa den. Jag tog den med till en fest i lördags och läste i den också då. Den är så fin”, sa hon och strök den varsamt över pärmen.

Att just hon skulle bli en läsare var inte helt väntat. Som dyslektiker hade läsandet alltid varit en mödosam resa för henne. Men i mötet med Herbjørg Wassmos *Huset med den blinda glasverandan* hände det oförklarliga – det som man som lärare drömmer om men som man alltför sällan lyckas med. En studerande möter boken med stort B. Boken som väcker läsintresse.

I detta fall ska ingen ära tilldelas mig som lärare. Jag gjorde inte annat än skrev ner Herbjørg Wassmos namn på litteraturlistan. Jag hann inte bokprata, inte introducera, inte vifta med böckerna i klassrummet. Men även om jag hade gjort allt det hade jag inte nått samma resultat, för nu var det uttryckligen pärmen som hade väckt läsintresset. Jag kunde bara glädjas med henne, där hon stod och väntade på mig efter lektionen och ville berätta om sitt nyvunna intresse.

Att väcka läsintresse är ibland det mest givande, ibland det mest utmanande som lärare. Alltför ofta har jag gått bet på uppgiften. Men ibland vill jag

stillsamt påminna om att det inte enbart handlar om ”läslust” – det handlar också om allmänbildning. Vem frågar om biologiboken ”var bra”? Eller matematikboken? Ingen. Man utgår från att det finns viktig kunskap i dem som studerandena bör känna till eller i bästa fall behärska. På samma sätt är det faktiskt med litteratur. Det finns böcker som vi bör känna till – böcker som format och formats av kulturen, tiden, identiteten. Skönlitteraturen är en del av läromedlen i modersmål och litteratur. Mellan pärmar finns kunskap som man bör känna till, inte enbart ha en åsikt om. Men för att fortsätta läsa krävs naturligtvis ett lustfyllt läsande.

Att vi måste jobba med läsning är ett obestridligt faktum. Dagens barn har oftast tillbringat betydligt fler timmar framför en skärm än en bok. På skärmen avlöser bilderna varandra i snabb takt. Vad gör man då man plötsligt sitter med en historia framför sig – en historia som enbart består av svarta krumelurer där bilder saknas helt? Vad gör man om man inte är van att skapa bilderna i huvudet därför att de alltid rullats upp framför ögonen? Då blir bokstäverna bara en rad svarta krumelurer utan kontext, utan historia. Är det då konstigt att man inte gillar att

läsa? Hur hade jag kunnat läsa *Anne på Grönkulla* utan att se hennes röda svalande hår framför mig, utan bilden av Grönkullas böljande kullar? Hur hade jag kunnat läsa Biggles-böckerna utan att se flygarna framför mig?

VI MÅSTE JOBBA MED LÄSNING. Vi står inför helt nya utmaningar och behöver nya redskap för att de svarta krumelurerna ska väckas till liv. Därför ligger t.ex. projektet ”Den finlandssvenska läsambassadören” helt rätt i tiden. Syftet med projektet är att skapa en grund för en effektiv, synlig och långsiktig satsning på läsfrämjande verksamhet bland finlandssvenska barn och unga.

Men allas insatser krävs när det handlar om läsning. Vi behöver läsande lärare, läsande mammor, läsande pappor, läsande tränare, läsande scouter, läsande idrottare, läsande farföräldrar. Vi behöver läsande förebilder.

Och då krävs att både du och jag läser, oberoende av vem vi är och vad vi jobbar med. ■

PAMELA GRANSKOG

Pamela Granskog är biträdande rektor för Arbis i Helsingfors, tidigare gymnasielektor i modersmål och litteratur och ordförande i Svenska modersmålslärares föreningen i Finland.

Det går aldrig att förutspå vilken form av kunskaper som kommer att vara viktiga i framtiden. Därför är de humanistiska ämnena ständigt relevanta tack vare sin allmänbildande karaktär – både i skolorna och på arbetsmarknaden, säger ordföranden för student-examensnämnden Patrik Scheinin.

TEXT OCH FOTO: NANETTE-MARIE FORSSTRÖM/OUTHOUSE MEDIA

PROFESSOR PATRIK SCHEININ leder den beteendevetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet. Trots att telefonen ringer stup i kvar – universitetet har nyss beslutat att ordna en svenskspråkig klasslärarutbildning utan samarbete med Åbo Akademi – så tar dekanen sig tid att fundera och spekulera fritt kring temat humaniora.

– Ingen har en kristallkula. Plötsligt blir kännedom om arabisk kultur och historia eller kunskaper i ryska något eftertraktat. Isländska sagor ploppar upp igen i form av skönlitteratur eller spel och skapar en hel subkultur kring sig. Vem hade anat det?

Scheinin uppmanar var och en att ge utrymme för fantasi och tankelekar – och att föra kunskapen vidare till kommande generationer.

TEMA PRO HUMANIORA

SAMHÄLLET BEHÖVER HUMANISTER

– Jag minns fortfarande min mormors berättelser om sin barndom och olika resor hon gjort. Hon berättade bland annat om minotauros-myter, och vi köpte krukor och målade dem som i den grekiska mytologin. Via hennes berättelser lärde jag mig om kulturhistoria, historia och geografi. Hur kan man själv ge barn sådana här upplevelser, och lära dem att det är spännande att fundera på olika saker och att leka med tankar, funderar Scheinin.

Men tillbaka till verkligheten och kontoret på Helsingfors universitet. Som dekanus får Scheinin följa med studerandens färd via universitetsutbildningen ut i arbetslivet. Enligt honom är humanister efterfrågade på arbetsmarknaden.

– Humanister rekryteras till alla möjliga jobb. De har lärt sig handskas kritiskt med olika typer av källor, analysera och hantera bristfälligt material, och det är ju färdigheter som behövs av allt från journalister till politiker och beslutsfattare. Man börjar också i allt högre grad inse att det behövs analytiker och sakkunniga som kan annat än resten av medarbetarna inom den offentliga och privata sektorn.

Universiteten kunde stöda gymnasierna

För att få ut humanisterna på arbetsmarknaden snabbare ser ordföranden för studentexamensnämnden en enkel lösning.

– Universiteten och högskolorna borde använda sig av resultaten i studentexamen då de antar studerande till de humanistiska ämnena. Om universiteten tog in de färska studenterna direkt, skulle de vara en hel del yngre – inte i medeltal 22 eller 23 år gamla som det är nu.

Många samhällsfrågor har en humanistisk dimension som borde ges större synlighet. Patrik Scheinin menar att humanisterna är en resurs inom flera yrkesområden.

» Humanister rekryteras till alla möjliga jobb. De har lärt sig handskas kritiskt med olika typer av källor, analysera och hantera bristfälligt material, och det är ju färdigheter som behövs av allt från journalister till politiker och beslutsfattare.”

Det här skulle enligt Scheinin stödja gymnasiernas arbete eftersom studentskrivningarna mäter de kunskaper och färdigheter som man enligt gymnasietens läroplan bör ha. Samtidigt skulle det också ge eleverna en signal om att det lönar sig att plugga humanistiska ämnen redan i gymnasiet, då man kan få direkt nytta av det när man ansöker om studieplats.

Alla prov ska vara lika svåra

Numera råder stor valfrihet i studentexamen. Alla gymnasieelever måste skriva prov i modersmålet och minst tre andra prov, men man kan själv rätt fritt välja vilka de är.

– Tidigare förändringar i studentexamen har lett till att samhällslära och hälsokunskap har lockat till sig många av realämnenas skribenter, vilket har lett till att färre skriver till exempel svenska, tyska och franska, konstaterar Scheinin.

En annan förändring som skett under de senaste åren är att studentexamensnämnden har försökt jämnat ut skillnaderna i svårighetsgrad i de olika proven. Nämnden har gått igenom de olika ämnenas bedömningskriterier, eftersom man märkt att eleverna undviker att skriva ämnen som uppfattas

som svåra, det vill säga sådana där vitsordsskalan är mer krävande än i andra ämnen. Systemet med att fördela vitsorden enligt normalfördelningskurvan har inte alltid varit rättvist.

– Principen för normaldistribution fungerar bara på de ämnen som många skriver och gruppen är representativ för alla abiturienter. Vi har nu korrigerat de alltför krävande ämnenas vitsordsskala, och till våren 2017 blir vi färdiga med att göra också de sista ämnena jämförbara.

En del av arbetet återstår med andra ord fortfarande, men numera ska det inte vara svårare att skriva ett gott vitsord i till exempel franska, fysik eller kemi än i något annat ämne.

– Vårt budskap är att eleverna inte längre behöver taktikera när de väljer prov utan i stället kan fundera på vad de verkligen vill kunna.

År 2016 fortsätter nämnden med att granska bedömningskriterierna i kort matematik, geografi och hälsokunskap. Det lönar sig alltså inte längre att sätta ribban för lågt.

– Med tanke på framtidens oförutsägbarhet så skulle det vara viktigt att eleverna vågar visa vad de kan och modigt pluggar också annat än det alla andra skriver, säger Scheinin.

Digitala satsningar välkomnas

Inom ramen för satsningen Pro humaniora har SLS under de senaste åren bland annat arbetat för att locka fler gymnasister att söka sig till universitetsstudier i humanistiska ämnen. Patrik Scheinin, som också är medlem i SLS samhällsvetenskapliga nämnd, välkomnar sällskapets satsningar på skolor och lärare och uppmuntrar samtidigt SLS att satsa ännu mer på det digitala. På det här sättet kunde till exempel ännu fler lärare och elever dra nytta av SLS arkivpedagogiska material.

– SLS borde fundera på vad man kan göra i en skola som kommer att bli mycket mer digital i framtiden, där finns det väldigt många möjligheter. Kunde man till exempel tänka sig klassrum med digital kontakt till forskare och sakkunniga, eller med undervisning direkt från universitet? För att eleverna ska få upp ögonen för hur spännande humanistiska ämnen är skulle det vara viktigt att de får kontakt med engagerade forskare som är entusiastiska över sitt område, säger Scheinin. ■

Nanette-Marie Forsström är frilansjournalist och driver produktionsbolaget Outhouse Media

Elever lär sig källkritik

Vikten av källkritik i ämnet historia understryks i den nya läroplanen. Där passar SLS arkivpedagogiska satsning på finska skolor in som hand i handske.

TEXT OCH FOTO: NANETTE-MARIE FORSSTRÖM/OUTHOUSE MEDIA

– **D**et är fint att SLS ger lärarna tillgång till sitt källmaterial. På samma sätt som källkritiken är viktig med tanke på nyheter eller sociala medier, så behövs den när man läser till exempel ett historiskt brev eller manifest, säger Kirsi Ruhanen, som är verksamhetsledare vid Förbundet för lärarna i historia och samhällslära, FLHS.

FLHS har samarbetat med SLS inom satsningen Pro humaniora, främst genom att vara med och arrangera seminarier. SLS målsättning är att väcka intresse för det svenska i Finland i de finska skolorna och samtidigt öka kännedomen om hur de kan dra nytta av SLS arkivmaterial.

Mervärde för både lärare och elever

Ett första seminarium för finska historielärare ordnades i juni 2015 i samarbete med FLHS. Rubriken för seminariet var "Ruotsin ajan historia". Samtidigt fick lärarna information om SLS arkivpaket för skolor.

– SLS kan med sina arkivtjänster bidra med ett verkligt mervärde för lärarna bara de känner till den här möjligheten och använder sig av den. I praktiken har lärarna mest nytta av webbmaterial, eftersom det är så lättillgängligt.

På SLS webbplats finns ett digitalt arbetspaket om historiska källor och hur de kan användas. Lärarna kan också låna arkivväskor med undervisningsmaterial som till exempel ger eleverna insyn i hur det var att gå i skola förr i tiden (se s. 6). Eleverna lär sig samtidigt tolka historisk text och bild.

– Eleverna kan öva sig i källkritik genom att studera i vilket sammanhang verket har förekommit, till vem det är riktat, när det har publicerats och vilken historisk roll det har spelat, beskriver Ruhanen.

Det kan röra sig om allt från analys av brevväxling och reklam till tidningar eller fotografier.

Gamla bilder med nutidsrelevans

Vikten av bildanalys har också ökat i och med att medieutbudet är så pass bildbetonat.

– Gamla fotografier är väldigt intressanta. Vad finns på bilden och vad har utelämnats? Eleverna måste förstå att det handlar om ett avgränsat ögonblick.

Största delen av SLS material är på svenska, vilket går hand i hand med Pro humaniora-satsningens mål att öka förståelsen för den svenska kulturen i Finland.

– Lärarna förstår nog finlands-svenskarnas betydelse för samhället, men det är viktigt att den kunskapen också förmedlas till eleverna. I dessa tider är det säkert viktigt att föra fram.

Ett exempel är den affischutställning om Finlands svenska historia som SLS gjorde i samarbete med nätverket Svenska nu (se s. 5).

Ny läroplan betonar källkritik

Enligt Kirsi Ruhanen har historieundervisningen förändrats en hel del under de senaste årtiondena. Grundskolorna och gymnasierna får en ny läroplan nästa höst, där vikten av källkritik understryks också i historia och samhällslära.

– Läroplanen är väldigt schematisk. Den innehåller bara inlärningsmålen: att man ska lära sig förstå vad historia är och hur man forskar i ämnet, att kritiskt bedöma källor och händelser i ett vidare perspektiv.

Enligt Ruhanen får läraren stora befogenheter att själv välja vad som behandlas.

– Om det händer något stort i samhället, såsom den aktuella flyktingsituationen eller betydelsefulla politiska händelser, kan läraren välja att ta in det i undervisningen.

Mer vardag och vanligt folk

I undervisningen läggs numera mindre vikt vid krigshistoria och att kunna räkna upp exakta årtal är inte lika viktigt som att känna till de stora linjerna.

– Vardagens mikrohistoria, de vanliga människornas och kvinnornas historia har blivit viktigare, konstaterar Ruhanen.

– Det gör det lättare att identifiera sig med de människor det handlar om. Vi har gått mer mot att fråga oss varför, i stället för att fråga exakt när ett krig har börjat.

Ändå verkar historia fortfarande intressera pojkar i högre grad än flickor. Exakt vad det beror på har Ruhanen inget entydigt svar på.

– Är populärkulturen olika för pojkar och flickor, så att pojkar i högre grad läser böcker, spelar spel eller tittar på filmer med historiska anspelningar? Och vad är hönan och vad ägget i så fall, funderar Kirsi Ruhanen. ■

Nanette-Marie Forsström är frilansjournalist och driver produktionsbolaget Outhouse Media.

Kirsi Ruhanen, verksamhetsledare vid Förbundet för lärarna i historia och samhällslära, säger att det är viktigt att lärarna får höra om SLS arkivmaterial för skolor och hur det kan användas i undervisningen.

Hur blir man bra på uttal?

Hur påverkar modersmålet uttalet av främmande språk? Vilka uttalsdrag är viktigast att lära sig? Det treåriga projektet Fokus på uttalsinläringen med svenska som mål- och källspråk (FOKUS) söker svar på dessa frågor. Forskningsgruppen kommer från Jyväskyläs universitet och leds av docent Mikko Kuronen.

MIKKO KURONEN

UTTAL HAR OFTA FÅTT en undanskymd plats vid undervisning av främmande språk, vilket beror på att det traditionellt har ansetts vara mindre viktigt än grammatik och ordförråd. I dagens språkutbildning får muntlig kommunikation allt oftare den ställning som den förtjänar, men trots det har undervisning av uttal fortfarande stora brister. Det beror på att många lärare – som ofta verkligen vill undervisa i uttal – inte vet vilka aspekter av uttalet de ska undervisa i och hur de gör det på ett bra sätt. För att främja forskningen om uttalsinläring och -undervisning har SLS beslutat att åren 2015–2017 finansiera projektet FOKUS (www.jyu.fi/fokus).

Svenska som modersmål eller målspråk

Projektet fokuserar på svenska språket, vilket betyder att antingen inlärares modersmål eller det språk man lär sig (s.k. målspråk) är *svenska*. De andra språken inom FOKUS är finska, rys-

ka och engelska. Som övergripande mål har projektet att lyfta fram uttalets betydelse för muntlig kommunikation och god muntlig färdighet. De viktigaste frågorna inom projektet är:

- På vilket sätt påverkar talarens modersmål uttalet av främmande språk?
- Hurdana uttalsdrag brukar orsaka problem för inlärare? Vilka drag är viktiga att lära sig?
- Hur upplever modersmålslyssnare olika typer av brytning och främmande accent?
- Hurdana metoder är effektiva när man lär sig eller undervisar i uttal?

Fyller en kunskapslucka

I FOKUS kopplas fonetisk forskning till undervisning av uttal och muntlig interaktion, vilket betyder att tyngdpunkten ligger på sådana uttalsdrag som är viktiga ur lyssnarens perspektiv: vad ska man lära sig först, vilka drag kan vänta till senare eller kanske helt prioriteras bort i undervisningen? Det finns mycket lite kunskap om hur modersmålslyssnare i projektspråken upplever olika brytningsdrag. Vad är t.ex. viktigt när en talare med ryska eller finska som modersmål lär sig svenska? Hur viktiga är de enskilda ljuden – vokaler och konsonanter – eller

” Som övergripande mål har projektet att lyfta fram uttalets betydelse för muntlig kommunikation och bra muntlig färdighet.”

ska man snarare lyfta fram betydelsen av bra prosodi – melodi, betoning och rytm – för uttalet? Hur viktigt är det till exempel att man har rätt kvalitet i den svåra finlandssvenska vokalen i *ful*? Eller är det kanske viktigare att vokalens längd är korrekt så att *ful* inte blir *full*? Denna typ av kunskap finns i viss mån om engelska, men svenska, särskilt finlandssvenska, finska och ryska är mycket mindre kända ur inlärningsperspektivet.

Den kunskap som finns om undervisningen i finländska skolor pekar på att man ofta fokuserar på enskilda ljud, även om det sannolikt är så att de prosodiska dragen är viktigare för ett kommunikativt väl fungerande uttal. Och just ett kommunikativt väl fungerande uttal är i många fall det mest realistiska målet för en språkinlärare.

Projektets fokus och tillvägagångssätt

Vi inom FOKUS försöker nå projektets mål genom att undersöka inlärnarnas uttal fonetiskt med hjälp av akustiska metoder och genom att göra lyssnartest och undervisningsexperiment där olika pedagogiska metoder prövas. Forskargruppen samarbetar med lärarutbildningen vid Jyväskylä universitet och har också omfattande nationella och internationella kontakter med parter som forskar i andraspråksinlärninng och utvecklar metodik för uttalsundervisning. Andra viktiga partner är Centrum för tillämpad lingvistik (Solki) vid Jyväskylä universitet och Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU), vilka ger oss tillgång till sitt forskningsmaterial.

Svenska, finska, ryska och engelska har valts till projektspråk för att de är de mest talade språken i Finland.

FOKUS

PÅ UTAL

PROSODI

PRONUNCIATION

TILLÄMNINGEN

Projektet Fokus

MIKKO KURONEN, docent, projektledare

RIIKKA ULLAKONOJA, FD, forskardoktor (finansieras av SLS)

MARIA KAUTONEN, doktorand i svenska (finansieras av SLS)

ELINA TERGUJEFF, FD, forskare i engelska (finansieras av SLS)

HANNELE DUFVA, professor i språkinlärninng och -undervisning

HENNA HEINONEN, doktorand i tillämpad lingvistik

JOHANNA MOILANEN, doktorand i tyska

» Den kunskap som projektet skapar kan till vissa delar tillämpas i andra språk än projektspråken, vilket är viktigt med tanke på den ökande invandringen till vårt land.”

De studeras och undervisas mest som målspråk på olika stadier i vårt utbildningssystem, och språken bildar också lingvistiskt en intressant konstellation genom att tillhöra tre olika språkfamiljer: svenska och engelska är germanska språk, finska tillhör de finsk-ugriska språken och ryska är ett slaviskt språk. Detta gör att de fonetiska skillnaderna mellan språken är stora såväl vad gäller enskilda ljud som prosodi, vilket i sin tur är intressant eftersom skillnaderna och likheterna mellan talarens modersmål och målspråket har stor betydelse för inläringen. Vi kan t.ex. anta att finlandssvenska talare har lättare att lära sig engelska än finskspråkiga talare, men hur syns detta i uttalet – och stämmer det? Vilka drag gäller det i så fall och på vilket sätt kan eller ska man beakta det vid undervisningen?

Vad gäller finlandssvenska som mål- och källspråk kommer vi att undersöka bl.a. följande frågor:

- Vilka problem upplever engelsmännen som störande i finlandssvenska talares engelska? Gäller det enskilda ljud eller prosodiska egenskaper, t.ex. intonationen? Vad ska man prioritera vid undervisningen då tiden ofta är knapp och inte räcker till allt?
- De flesta finnar och allt fler talare med ryska som modersmål lär sig svenska. Vilka fonetiska problem

möter de och hur kan deras inläring effektivteras?

Betydelsen av ett gott uttal

Den kunskap som projektet skapar kan till vissa delar tillämpas i andra språk än projektspråken, vilket är viktigt med tanke på den ökande invandringen till vårt land. Bra uttal är nämligen inte bara kommunikativt viktigt utan också av stor betydelse för att talaren ska känna sig som en fullvärdig medlem av talgemenskapen. De flesta invandrare kan vittna om hur viktigt uttalet är för självförtroendet och därmed för anpassningen till det nya hemlandet. Och det finns fler skäl än så att lyfta fram uttalet som ett viktigt delområde av språkkunskaperna. För det första är muntlig färdighet viktigast för de flesta som använder främmande språk: man talar språket snarare än skriver det, och då är uttalet det första man som lyssnare märker i kommunikationen. För det andra drar många lyssnare slutsatser om talaren utifrån uttalet: hurdan utbildning talaren har, hur kompetent han är i sitt yrke, t.o.m. hur intelligent han är. Det är förvisso inte sällan ogrundat och kan också kännas orättvist, men visar att bra uttal inte är en onödig lyx eller en extra krydda som man kan avvara. Därför är uttalet värt att uppmärksammas mer! ■

Mikko Kuronen är universitetslektor i svenska språket vid Jyväskyläs universitet.

”En tradition är alltid en god orsak att ställa till fest!”

Arkivet frågade om kyrkliga och sekulära livsfester

I SLS arkiv finns en mängd material om äldre tiders dop och konfirmationer. Inför arbetet med en utgåva om finlandssvenska festseder insamlas dessutom uppgifter om dagens traditioner kontinuerligt, och i år stod livets första högtider i tur. Särskilt viktigt var att få in uppgifter om hur festerna firas i sekulär form i dag, uppteckningarna om namngivningsfester och Prometheus-läger är nämligen fåtaliga i arkivsamlingarna.

CAROLA EKREM

Dopet och namngivningen – fester för generationernas gemenskap

År 2014 döptes, enligt *Statistisk årsbok för kyrkan*, 72,2 % av alla i landet födda barn. Av de 39 personer som svarade på frågelistan om livets första högtider är det många som understryker att det kristliga dopet inte är liktydigt med en namngivningsfest, utan en rit som markerar barnets medlemskap i kyrkan. Det är ändå vanligt att inte avslöja barnets namn förrän det offentliggörs under dopceremonin och i dopannonsen i tidningen. I äldre tider trodde man att det kunde innebära någon form av olycka för den nyfödda om man sade namnet.

De äldsta skribenterna erinrar sig dopseder från äldre tider när de kristna värderingarna stod i centrum. Dopet kunde förrättas hemma eller i prästgården, men också när prästen råkade vara på plats i samband med läsförhör eller andra förrättningar. Faddrarna skulle i äldre tider representera två generationer, detta med tanke på att gudföräldrarna konkret hade ansvar för barnet om föräldrarna gick ur tiden.

Skribenterna berättar både om dop hemma och i kyrkan. I de kyrkliga direktiven för dop i hemmet nämns att bordet ska täckas med en vit duk, varpå placeras en skål som dopfunt, Bibeln, blommor och ett tänd ljus samt en li-

”Det är viktigt att hälsa en ny individ välkommen”, skriver en av dem som svarade på frågelistan om livets högtider. Dopet betraktas av många som en viktig och naturlig ceremoni, och dopfesterna är ofta mycket festliga till sin utformning. Foto i privat ägo.

” Liksom vissa förnamn går i arv i släkten finns i hemmen föremål som används av generation efter generation på familjefesterna.”

ten vit duk som prästen torkar barnets huvud med. Kyrkans anvisningar talar om en ”vanlig glasskål”, men många meddelare berättar att de i familjen har en speciell skål, ofta av kristall eller silver, som används uttryckligen vid dop. Det bästa hemmet äger av bordslinne plockas också fram.

Dopfesten är en manifestation av familjetillhörigheten med stark historisk återblick. Liksom vissa förnamn går i arv i släkten finns i hemmen föremål som används av generation efter generation på familjefesterna. Dop-

dräkten är ofta en familjeklenod som används av alla nyfödda i släkten. Koltarna kan ha hundraåriga anor och en känd historia. En meddelare berättar om sin familjs dopdräkt som nu bevaras på Österbottens museum. I den döptes 32 barn mellan åren 1917 och 2003. Barnens namn är broderade i fällen, en i dag allt populärare tradition. Rosetter och band i rosa och ljusblått har prytt koltan i enlighet med det aktuella dopbarnets kön.

En dopfest kan vara både högtidlig och informell:

Dopet får en högtidlig prägel i den pampiga kyrkliga miljön. Alla är finklädda och hostar och harklar sådär lagom försiktigt i kyrkbänkarna. Barnet bär en dopklänning som gått i släkten i över femtio år. Prästen talar personligt och trevligt och vi sjunger (svagt och falskt) en barnpsalm och tänder ljus. Hemma blir det mera uppsluppet. Spänningen släpper, lunchen dukas upp, alla vill gulla med dagens festföremål och det blir en gemytlig eftermiddag. (Kvinna f. 1965 Ekenäs)

Kyrkans handbok föreslår att dopvattnet hålls ut på hemgården eller vid roten av ett träd. En meddelare berättar om hur man gör i hennes familj: ”Vår tradition är att dopvattnet tas till vara och på kvällen hålls i badvattnet – mycket viktigt för lycka och välgång.” (Kvinna f. 1949 Helsingfors)

För de kyrkliga dopen finns hävdvunna ritualer, men väljer en familj att ställa till med en namngivningsfest gäller det att skapa ceremonierna själv. Det finns dock handböcker i ämnet och en hel del information på olika webbsidor. Så här berättar en kvinna (f. 1937 Åbo) om hur namngivningsfesten för hennes dotterdotter gick till hösten 2013:

Dopskålen är ofta en familjeklenod som används vid alla dop i släkten. Skålen på bilden har en silverkant där dopbarnets namn kan graveras in. Mormor har prytt skålen med en krans av blå blommor och även tagit med sig en liten speciell duk som dopbarnets huvud ska torkas med. Foto: Peggy Karlsson, Borgå.

Det blev aktuellt att försöka skapa en ritual som kändes bra. Mormorsmor gavs i uppdrag att komma med förslag, samt i egenskap av släktens äldsta fungera som ceremonimästare. Namngivningen skedde i mormors rymliga hem som var glatt dekorerat med färgglada vimplar och ballonger. Doptårtan var specialbeställd och pryddes av en muminflig. Vi inledde med champagne, mormorsmor höll ett namngivningstal och välkomnade den nya familjemedlemmen. Efter det läste barnets mormor en dikt och en av faddrarna, höll tal. Gåvor öppnades och tårtan avnjöts. Senare serverades kaffe, pajer m.m.

Även i en annan beskrivning berättas att de äldsta i släkten bidragit med tal och uppläsning på namngivningsfesten. Bandet mellan generationerna understryks på detta sätt. "Jag tycker det är viktigt att hälsa en ny individ välkommen. En bra tradition oberoende om det handlar om dop eller en namngivningsfest." (Kvinna f. 1946 Sibbo)

En mångfald av gåvor

Dagens dopgåvor innefattar allt man kan inhandla i guldsmedsaffären – dopskedar, ramar och andra föremål där dopbarnets namn och data kan graveras in. Många berättar också om smycken och andra släktklenoder som överlämnas till nästa generation som dopgåva.

Det finns meddelare som uttrycker sig kritiskt om dopfesterna i dag. Tongångarna liknar nästan formuleringarna i forna århundradens överflödsförordningar. "Jag anser att allt urartat med dopen. För många faddrar, för mycket presenter, för stora fester, man kvitterar tydligt annat umgänge med denna fest", skriver en kvinna (f. 1936 Borgå).

"Dopen har sparat ut", tycker en annan meddelare som tyckt sig märka att man väljer faddrar enligt plånboken. "Dopet är en kristlig tradition och inget party där man tävlar om vem

som köper dyraste gåvan", tycker hon. Men också i familjer där man inte annars är nämnvärt kyrkligt aktiv betraktas dopet som en viktig och naturlig ceremoni.

Både för oss som föräldrar och för barnbarnens föräldrar har det känts "tryggare" efter att barnen blivit döpta, på något sätt riktigare att de upptagits som Guds barn genom dopet. Man vill tro att Herrens ängel skyddar och bevarar dem för allt ont. (Kvinna f. 1953 Pargas)

Konfirmationen – bekräftelse av den kristna tron och ett steg in i vuxenvärlden

I Finland deltar en exceptionellt stor del (över 80 %) av årskullen 15-åringar i konfirmationsundervisningen. Särskilt konfirmationslägren är en stark ungdomstradition. På den evangelisk-lutherska kyrkans webbsida skriver man: "Konfirmationen är en fest som ordnas som avslutning på skriftskolan. Konfirmation betyder bekräftelse. I konfirmationen är det fråga om en personlig bekännelse av den kristna tron."

Konfirmationen har också i dag betydelse för det snart stundande vuxenlivet, eftersom den ger den konfirmerade rätten att bli fadder, få kyrklig vigsel och vid fyllda 18 år möjlighet att kandidera för förtroendeuppdrag inom församlingen.

Äldre svarare minns den egna konfirmationen som en livsviktig milstolpe. Efter konfirmationen ansågs man vara vuxen och man fick äntligen börja gå på dans.

Förr fick flickorna lägga upp håret och gå med länge kjolar efter konfirmationen medan pojkarna fick ha långbyxor. På den tiden jag blev konfirmerad ("slapp fram" som man tidigare sade och som vissa ännu sade i min ungdom) fick man lov att gå på dans efter konfirmationen, och många gjorde det

» Jag anser att allt urartat med dopen. För många faddrar, för mycket presenter, för stora fester, man kvitterar tydligt annat umgänge med denna fest."

Konfirmationskorset är ofta en gåva av konfirmandens föräldrar eller faddrar. Prometheus-smycket t.v. får deltagarna i Prometheus-lägren på slutfesten. Foto i privat ägo.

"på stubinen". Självt minns jag att man skulle hålla sig lugn och stilla under skriftskoltiden och [att jag] blev både förtvivlad, ilsken och besviken då jag några dagar före min konfirmation inte fick lov att gå på bio, bara för att "det passar sig inte". Jag undrar om någon fortfarande tänker i sådana banor?!" (Kvinna f. 1950 Hangö)

Formerna för undervisningen och arrangerandet av konfirmationsfesten har också förändrats. Tidigare omfattade konfirmationsundervisningen några veckor på höstterminen och några på våren. "Undervisningen skedde i prästgårdens lillstuga, pojkar och flickor skilt", erinrar sig en kvinna som gick i skriftskolan 1949 i Saltvik. Tyget till sin hellånga konfirmationsklänning fick hon från släktingar i USA. Som gåva fick hon en brosch, en sockertång, skedar och ett silverkors. Vid festligheterna efteråt serverades kaffe, smörgås och ålandspannkaka. De kyrkliga ceremonierna är sig rätt lika i dag, noterar meddelaren som 2014 fick bevittna sitt barnbarns konfirmation, med den skillnaden att den praktiska vita alban tagit över som gemensam högtidsskrud.

Före 1920-talet klädde sig de kvinnliga konfirmanderna i allmänhet i svart.

Sedan tog den vita färgen över, men ställvis kunde det gamla modet hålla i sig. En kvinna som konfirmerades 1946 i Borgå minns att två flickor fortfarande var klädda i svart, medan de andra flickorna bar vitt med modern kjollängd. Pojkarna hade kostym, ibland mörka byxor, vit skjorta och slips. Vita skor och vita handskar hörde på 1950-talet till flickornas utstyrsel. Sådant måste efter kriget rentav beställas från Stockholm. På 1960-talet var också vit blus och mörk kjol en gångbar dräkt för flickorna. Alborna slog igenom i mitten av 1960-talet.

Kyrkans webbsidor ger råd om lämpliga konfirmationsgåvor. Konfirmationskorset ska helst överlämnas av en fadder eller av föräldrarna. Man rekommenderar också olika praktiska bruksföremål med tanke på det kommande studielivet, men smycken och böcker passar alltid i sammanhanget. Meddelarna beskriver en presentflora som ibland tenderar att få överdådiga drag.

På min tid fick konfirmanden främst säsongblommor; i mitt fall tulpaner och påskliljor (samt en ros) och minnesgåvor såsom ett guld- eller silverkors, ringar och andra smycken, manschett-

knappar osv. Dessutom fick många en vit psalmbok. Nu senare har jag lagt märke till att konfirmationsfesterna har blivit mera överdådiga, likaså presenterna, golfklubbor, elgitarrer, mopeder, dessa främst för pojkarna, medan flickorna fortfarande får smycken, silverbestick och prydnadsgåvor, och blombuketterna har blivit större och dyrbarare. I ett fall vet jag om att en fickplunta har getts som konfirmationsgåva, kanske för att antyda att pojken har blivit man. (Kvinna f. 1950 Hangö)

På läger

Lägerskriftskolorna som i Finland fick sin start i slutet av 1930-talet blev allmänna på 1960-talet. I dag innefattar de flesta skriftskolorna åtminstone en lägervistelse. En kvinna har ingående beskrivit hur hennes läger på en lägergård i Pargas gick till 1968. Förutom den egentliga undervisningen fanns många minnesvärda rutiner – bordsbönerna, sångerna, lekarna och ropen vid lägerbålet, hårborstning och tandtvättning i saltvatten. "Av själva akten minns jag inte mycket annat än lättnaden att jag inte blev utfrågad och att oblaten smakade papper och vinet surt."

Sekulära alternativ till den kristna konfirmationen är populära i Norden, och t.ex. i Norge markerar påkostade festligheter steget ut i vuxenvärlden. I Finland har religiöst och ideologiskt obundna livsåskådningsläger, s.k. Prometheus-läger, ordnats sedan slutet av 1990-talet. Den intensiva lägerveckan avslutas med en fest med inbjudna gäster. Lägerdeltagarna utarbetar programmet med sketcher, sånger och tal. En ledare berättar bl.a. följande om hur det gick till på läger åren 2010–2011:

Festen avslutas med en ceremoni där varje deltagare i tur och ordning får ett protusmycke (istället för korset som man får vid konfirmation), ett diplom och en blomkrans. I samband med utdelningen brukar ledarna också berätt-

» Speciellt i familjer där kyrksamheten är minimal tycker jag att konfirmationen inte blir så trovärdig.”

ta något fint om deltagaren, till exempel en historia från lägret eller ett rim som beskriver personen. Myten om Prometheus brukar också läsas upp eller framföras under något skede av festen.

Kritiska och gillande åsikter

Livets första fester sammanhänger i sin kyrkliga form uttryckligen med den evangelisk-lutherska kyrkans sakrament, dopet och nattvarden, inträdet i församlingen och bekräftandet av den personliga tron. Även om man inte funderar så mycket över festernas teologiska sida uppfattas riterna som positiva traditioner, naturligt hävdvunna skeden i livsloppet. ”Om jag rekapitulerar min egen konfirmation som skedde 1979 eller 1980 avvek den tillställningen inte ett dyft från mina barns konfirmation 2013”, skriver en man (f. 1965

Nagu). ”Men jag är vän av traditioner. Ger en viss stadga i samhället.”

I andra familjer känns de kyrkliga ritualerna främmande: ”Skriftskolan känns i dag som ett läger där den unga ska testa gränser och leva om och själva konfirmationen som en extra jul med massor av gåvor. Speciellt i familjer där kyrksamheten är minimal tycker jag att konfirmationen inte blir så trovärdig”, tycker en kvinna (f. 1946 Karleby). Det kan rent av kännas lite genant att delta i ceremonierna utan att vara ”verkligt troende”, skriver en annan kvinna (f. 1937 Esbo).

”Det känns nästan som att dop och konfirmation förlorat sin koppling till kristendomen”, uttrycker sig en meddelare. Hon avslutar dock sitt svar med att konstatera: ”Men jag är glad över att dess högtider kvarstår som tradition.

Det är alltid bra att ha en god orsak att ställa till fest!” ■

Carola Ekrem är arkivarie vid SLS arkiv.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

SLS 2281 SLS arkivs frågelista nr 54.

Kyrkliga och sekulära livsfester, 2015 (insamlare Carola Ekrem).

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, <http://evl.fi/EVLsv.nsf> → Förrättningar Prometheus-leirin tuki ry, www.protu.fi Väyrynen, Gun, *Humanistiska övergångsriter. Förslag till alternativa ceremonier*, Finlands Humanistförbund, Helsingfors 1993.

Tre penningpris utdelades i tävlingen:
Gun-Maj Svahnström, Pargas
Peggy Karlsson, Borgå
Camilla Karlsson, Ekenäs

Konfirmationslägret är en uppskattad och minnesvärd händelse för många ungdomar i Finland, men en del menar att lägren är ett ställe där de unga testar gränser och lever om. Foto i privat ägo.

VACKERT VÄDER I DAG!

Frågor kring väder och väderiakttagelser

Många av oss kommenterar vädret dagligen. Vi funderar på om det är varmare eller kallare än förra året eller i går, vi förfasar oss när det snöar eller regnar väldigt mycket men noterar också när det enligt vårt tycke är för varmt eller för kallt. SLS arkiv samlar nu in berättelser om detta och annat gällande ditt förhållande till väder.

Vädret engagerar och väcker känslor. Vissa människor samlar information om dagens väder eller följer väderprognoserna extra noga. Andra iakttar moln och andra naturfenomen som ska säga något om kommande väder. Man kan också ha upplevt något fint eller något skrämmande i samband med särskilda väderförhållanden. Att vädret kommer att förändras på grund av klimatförändringen är något som vi hör och läser mycket om i dag.

Vi på arkivet önskar att du kommenterar frågeställningarna i frågelistan, antingen så att du svarar på alla frågor eller skriver fritt om dina erfarenheter och ditt förhållande till väder och väderiakttagelser. Svaret kan du sända per post till Svenska litteratursällskapet, Marika Rosenström, PB 158, 00171 Helsingfors, eller per e-post till marika.rosenstrom@sls.fi. Frågelistan hittar du också på www.sls.fi. Insamlingen görs i samarbete med ämnet folkloristik vid Åbo Akademi.

Glöm inte att uppgi ditt namn, din adress och e-postadress samt ditt födelseår och yrke. Arkivet behöver också ditt samtycke till att ditt svar arkiveras i SLS arkiv och görs tillgängligt för forskning. Skicka in svaret senast 15.4.2016. Bland alla deltagare utdelas ett antal penning- och bokpriser.

Att samtala om väder är ett sätt att kommunicera med både ytliga bekantskaper, vänner och arbetskamrater.

1 VÄDER SOM SAMTALSÄMNE När, var och med vem samtalar du om vädret? Berätta gärna om någon episod där vädret spelat en roll i samtalet. Finns det människor som du anser talar för mycket om väder?

Många av oss har också upplevelser, både positiva och negativa, som är väderanknutna. Det kan vara fråga om perfekt väder för skörd, bärplockning, sport, promenader och utomhusarbete, men också rent av skräckfyllda upplevelser av storm och åska. Eller kanske en skörd som torkar bort eller möglar. Man kan också fråga sig om vädret påverkar vår hälsa eller vårt humör.

2 DET PERFEKTA VÄDRET När anser du att vädret är bra? Gör du något speciellt i ditt arbete eller på din fritid när du anser att det är bra väder? Vilken effekt har bra väder på dig?

3 ÅSKA, STORM OCH VÄRMEBÖLJA Berätta om upplevelser av åska, storm, värmebölja eller massiva regn. Berätta gärna utförligt och berätta också om hur det kändes. Vilken effekt har dåligt väder på dig?

Olika folkliga föreställningar om väder förekommer fortfarande. "Anders braskar, julen slaskar" är ett uttryck som grundar sig på uppfattningen om att man kan förutspå julens väder utgående från vädret på Andersdagen den 30 november. Det finns också olika vädermärken, med hjälp av vilka man kan förutspå vädret.

4 ATT SPÅ VÄDER Gör du iakttagelser i naturen gällande kommande väder? Berätta hurdana. Är dessa vädermärken viktiga för dig? Berätta om du använder dig av vädertydor av typen "Anders slaskar, julen braskar"? Spår du väder? Berätta hur det går till. Känner du någon som spår väder? Vilken är din uppfattning om det?

En del av oss är speciellt intresserade av att studera vädret och följa väderprognoser från olika källor, andra samlar information om väder. Då blir väderiakttagelser en fridssysselsättning.

5 VÄDERPROGNOSE På vilket sätt följer du väderprognoserna? I radio, tv eller på internet? Vad innebär de för dig? Finns det prognoser som du anser vara speciellt pålitliga?

6 ATT SAMLA IN INFORMATION OM VÄDER Är det viktigt att notera dagens väder? Hur gör du det? Samlar du information om dina väderiakttagelser? Var och hur – berätta. Delar du med dig av dina iakttagelser? Hur?

Väder har också blivit nyheter då relativt allmänna fenomen som åska, värmebölja och torra perioder skapar nyhetsrubriker.

7 VÄDER SOM NYHET Följer du nyheter som handlar om väder? I vilka kanaler? Varför? Vad anser du om sådana nyheter?

Under hela jordklotets historia har klimatet förändrats och det har funnits både kalla och varma perioder. I dag talas det mycket om klimatförändringen och dess följder, om att vädret förändras.

8 KLIMATFÖRÄNDRINGEN OCH DESS FÖLJDER Vilken är din personliga ståndpunkt gällande klimatförändringen? Anser du att det sker en klimatförändring just nu? Är det vi människor som påverkat den eller ligger andra orsaker bakom förändringen? Anser du att vi bör göra något åt saken? Vad? Vilka följder anser du att klimatförändringen får? Hur tror du att framtiden kommer att se ut?

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

www.sls.fi

SLS arkiv publicerar estlands-svenskt material på Finna

SLS ARKIV HAR INLETT PUBLICERINGEN av arkivets estlandssvenska samlingar på nättjänsten Finna. I arkivet finns en mängd estlandssvenskt material från expeditioner gjorda till Estlands svenskbygder under 1800- och 1900-talen. De äldre samlingarna, största delen från slutet av 1800-talet, är nu tillgängliga på Finna. De äldre samlingarna innehåller främst språkprover, traditionsuppteckningar och reseberättelser samt en liten mängd fotografier.

Under 2016 kommer det digitala Estlandsmaterialet att utökas med bland annat en stor mängd fotografier från Folkkultursarkivets Estlandsexpedition, som ägde rum sommaren 1932.

Intresset för att dokumentera de estlandssvenska dialekterna och traditionerna väcktes under 1930-talet, eftersom den estlandssvenska kulturen ansågs vara utdöende speciellt på de mer estniska orterna i Estlands gamla svenskbygder. ■

Materialet hittar du på www.finna.fi

Estlandssvenskar i Windsö by före sin avresa till Rågöarna vintern 1903. Otto Andersson fotograferade dem under sin insamlingsresa till Estlands svenskbygder.

Fältarbete om namn och talspråk i Lovisa

Under fyra dagar i september gjorde SLS arkiv tillsammans med studerande och forskare vid Helsingfors universitet ett fältarbete i Lovisa för att samla in material om namn och talspråk. I fältarbetet deltog 14 personer som träffade 138 Lovisabor, vilket resulterade i 86 inspelningar om namn och talspråk i Lovisa i dag.

TEXT OCH FOTO: PAMELA GUSTAVSSON

DET HÄR VAR det tredje fältarbetet inom några år som SLS arkiv gjorde tillsammans med studerande. År 2012 gjordes en insamling om dialekter i Sydösterbotten tillsammans med Helsingfors universitet, och 2013 en insamling i Närpes om integration på svenska i Finland tillsammans med Åbo Akademi. Nu var det igen dags att samarbeta med studerande från Helsingfors, och den här gången var fältarbetet tvåspråkigt.

Namn och språk på fältet

Fältarbetet i Lovisa var en del av kursen Nimet ja kiellet kentällä/Namn och språk på fältet inom ämnena finska språket och nordiska språk. Syftet med kursen var att ge studerandena erfarenhet av insamling, allt från att förbereda insamling, skriva forskningsplan och kontakta informanter till att göra själva insamlingen och sedan sammanställa och analysera materialet. Materialet kan studerandena även använda i sina fortsatta studier. För SLS del innebär fältarbetet en konkret dokumentation av namn och språkförhå-

landen i Lovisa i dag, ett material som kompletterar äldre material från Lovisa i arkivets samlingar. Det insamlade materialet från fältarbetet arkiveras i SLS arkiv, där det också kan användas för annan forskning.

Utgångspunkten för val av område för fältarbetet var att det skulle vara en tvåspråkig ort och helst en stad. Ganska snabbt föll valet på Lovisa där arkivet också planerat att göra en egen insamling. Tvåspråkigheten låg till grund för flera av frågeställningarna i de olika undersökningarna, men även andra ämnen togs upp.

Personnamn och ortnamn i fokus

Två undersökningar handlade om personnamn. I den ena intervjuades småbarnsföräldrar om hur man i tvåspråkiga familjer valt namn till sina barn, hur tvåspråkigheten har påverkat namnvalsprocessen, om barnets efternamn påverkar vilket förnamnet blir och hur man uttalar namnet. Den andra undersökningen om personnamn handlade om hur ungdomar tänker kring namnbyte vid giftermål.

I fältarbetet deltog studenterna Laura Anttola, Lasse Heinonen, Marika Luhtala, Marjaana Lehto, Kallas Lukka, Pauliina Oinonen, Erja Paajanen och Armi Ruoho. Övriga deltagare var arkivarie Janina Öhman, universitetslektor Hanna Lappalainen och forskaren Maria Vidberg. Fältarbetet leddes av Terhi Ainiala, universitetslektor i finska språket, och Pamela Gustavsson, förste arkivarie vid SLS arkiv. Doktoranden Saira Salonen var fältarbetets assistent.

Påverkar föräldrarnas val hur man tänker, kan man genom att intervjua ungdomar förutspå kommande trender kring namnbyte?

Ortnamnen i Lovisa undersöktes ur olika synvinklar, och både det äldre och det yngre namnskicket studerades. Namnens ålder och lån från andra språk togs upp i en undersökning där också förståelsen av namnen ingick som en del. Vad kunde informanterna själva säga om namnet, gav man olika tolkningar beroende på vilket språk man talade?

De inofficiella ortnamnen, dvs. namn som används i folkmun, studerades av flera insamlare. Personer i olika åldrar intervjuades om hur de talar om platser i staden, vilka namn de använder när de talar om platser eller orienterar sig, om de använder de officiella namnen eller om de använder inofficiella, och vilka de inofficiella namnen är? I insamlingen av inofficiella namn listades både äldre och nyare namn, namn som använts tidigare och namn som används i dag. Backarna *Frälsisbacken* och *Essobacken* och baren *Monttun* mindes många av de äldre informanterna, medan *Gymi* för Lovisa Gymnasium, *Dege* för Hotel Degerby, *Z* för Hotell Zilton nämndes av de yngre.

En studerande gjorde en specialundersökning om vilka namn svenskspråkiga respektive finskspråkiga ungdomar i åldern 14–20 använder. Hur ser deras namnbruk ut, använder de officiella namn eller inofficiella namn, och använder de samma inofficiella namn

FRÅN OVAN:

Deltagarna i insamlingen vid busstationen i Lovisa, *Dösis*, som är det inofficiella namnet bland de yngre i staden. Namnet *Dösis* är bildat av det finska slangordet *dösa* 'buss'.

Lovisa Gymnasium kallas *Gymi*, framför allt av ungdomarna.

Kaféet *Vaherkylän* *Kahvila* kallas av många ortsbor för *Vaheri*.

eller helt olika? Insamlingen av de här namnen ingår också i ett insamlingsprojekt om just inofficiella namn i finlandssvenska städer som pågått vid arkivet under några år.

Namnändringar och talspråk

Fältarbetet utfördes i första hand inne i Lovisa stad, men en deltagare undersökte namngivningen av åkrar och odlingar som gjordes i samband med registreringen av åkrarna då Finland gick med i EU 1995, och studerade några gårdars namnförråd i Lovisas omnejd. En annan aktuell namnfråga som informanterna intervjuades om var kommunsammanslagningen 2009–2010 och namnskicket och namnbruket i samband med den. När Lovisa slogs samman med Liljendal, Pernå och Strömfors var man tvungen att göra en del namnändringar eftersom samma namn förekom i flera av kommunerna.

Två insamlingar om talspråk gjordes under fältarbetet. Den finska och den svenska samtalskulturen stod i fokus i den ena undersökningen, där personer i åldrarna 60–70 bl.a. fick berätta hur de upplever duande och nianande, hur de ser på duande och nianande, hur de själva använder du och ni och om det finns någon skillnad i den finskspråkiga och den svenskspråkiga samtalskulturen. Den andra talspraksundersökningen handlade om attityder till svordomar och svärande, om hur personer förhåller sig till svärande i vardagligt språkbruk och andra sammanhang.

Intresset för fältinsamlingen var stort, både hos informanterna och hos dem som kontaktades om råd och tips. Studerandena och SLS arkiv tackar för det! Det stora materialet bearbetas och sammanställs som bäst och vi återkommer till resultatet i de olika undersökningarna i artiklar och studentarbeten. ■

Pamela Gustavsson är förste arkivarie vid SLS arkiv.

INSAMLING

MIN RIKSDAG

DE FLESTA HAR TANKAR och föreställningar om riksdagen och riksdagsledamöterna. Många har också minnen och egna erfarenheter från olika tider av riksdagens historia. Med anledning av att Finland år 2017 firar hundra år av självständighet, samlar riksdagen i samarbete med Svenska litteratursällskapet och Finska Litteratursällskapet in minnen och berättelser om temat både på svenska och på finska.

Insamlingen *Minun eduskuntani – Min riksdag* startar 1.1.2016 och du kan då gå in på SLS webbsida för att svara på frågelistan. Det kommer också att finnas en Facebook-sida för kortare kommentarer. Håll alltså utkik på SLS webb och Facebook från och med årsskiftet! Insamlingen pågår till 15 augusti.

Exempel på frågor som ställs är: Har du påverkat riksdagens sammansättning, deltagit i demonstrationer eller nätkampanjer? Har du tagit kontakt med riksdagsledamöter? Har attityderna till riksdagsledamöterna förändrats? Vilka förhoppningar, förväntningar eller besvikelser har riksdagens arbete väckt hos dig? Har du besökt riksdagshuset? Vilka känslor väcker huset och arkitekturen?

Genom att svara på frågelistan bidrar du till det material som används som underlag för en publikation som riksdagen planerar att ge ut under jubileumsåret. De finska svaren arkiveras på SKS och de svenska på SLS. Du kan också kontakta yrsa.lindqvist@sls.fi / 09-618 777 för att få frågelistan tillsänd per post. ■

BÖCKER

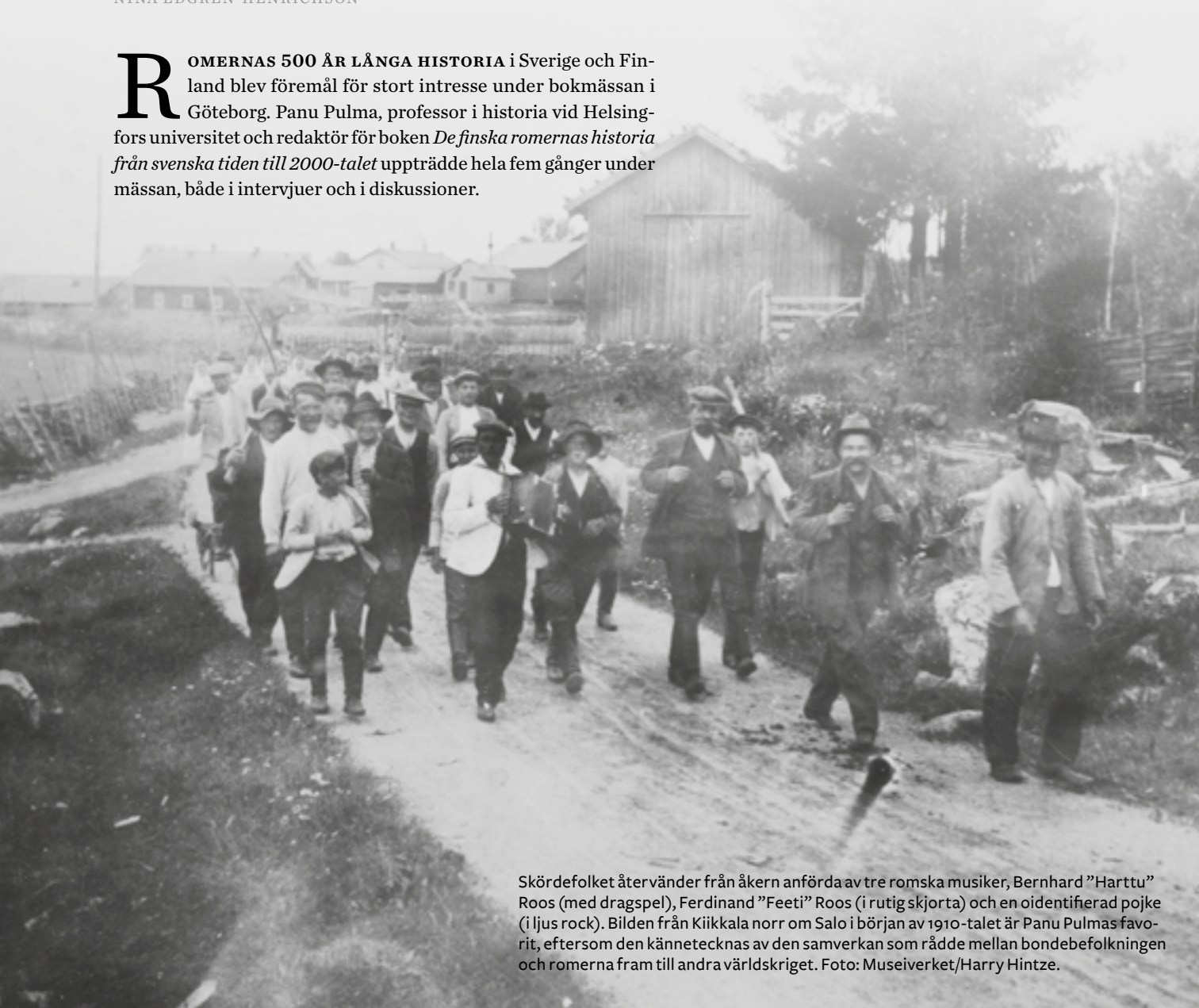
ROMERNAS HISTORIA

väckte intresse i Göteborg

Finlands och Sveriges gemensamma historia belystes ur romernas perspektiv under bokmässan i Göteborg. Anledningen var att SLS i höst har gett ut det banbrytande verket Suomen romanien historia i svensk översättning med titeln De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet.

NINA EDGREN-HENRICHSON

ROMERNAS 500 ÅR LÅNGA HISTORIA i Sverige och Finland blev föremål för stort intresse under bokmässan i Göteborg. Panu Pulma, professor i historia vid Helsingfors universitet och redaktör för boken *De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet* uppträdde hela fem gånger under mässan, både i intervjuer och i diskussioner.

Skördefolket återvänder från åkern anförda av tre romska musiker, Bernhard "Harttu" Roos (med dragspel), Ferdinand "Feeti" Roos (i rutig skjorta) och en oidentifierad pojke (i ljus rock). Bilden från Kiikkala norr om Salo i början av 1910-talet är Panu Pulmas favorit, eftersom den kännetecknas av den samverkan som rådde mellan bondebefolkningen och romerna fram till andra världskriget. Foto: Museiverket/Harry Hintze.

» Det är ändå ett missförstånd att romerna skulle ha stått helt utanför majoritetssamhället.”

Ända från det att romerna kom till Sverige och Finland på 1500-talet var kyrkan och staten motvilliga att acceptera romernas resande livsstil, konstaterade Pulma i en intervju på Forskartorget, där journalisten John Chrispinsson stod för frågorna. Människor som man inte kunde räkna var svåra att kontrollera. Därför var lösdrivarlagarna stränga och romernas vandrande i praktiken olagligt. Det här ledde till konflikter med myndigheterna.

Det är ändå ett missförstånd att romerna skulle ha stått helt utanför majoritetssamhället, framhöll Pulma. Romerna hade till exempel kunskap om hästar, vilket var viktigt för bondesamhället. De kunde bland annat bota sjuka hästar, en tjänst som bönderna behövde och fick av romerna under en tid då veterinärer var ett okänt begrepp.

– Romerna var ett vandrande folk, men de vandrade på tämligen små områden, i ett fåtal socknar, där de blev bekanta på gårdarna och hade en egen kundkrets. Här visste de också att de kunde få logi, vilket var en nödvändighet under vintern, sade Pulma.

Andra världskriget dubbelt ödesdigert

För de finska romerna blev andra världskriget ödesdigert inte bara som krig där romska män deltog på fronten sida vid sida med majoritetsbefolkningen. Också socialt och ekonomiskt

Foto: Linda Åberg

blev kriget och i synnerhet efterkrigstiden en katastrof, som så småningom ledde det till ett nytt skede i Finlands och Sveriges gemensamma romska historia.

– Före kriget bodde en tredjedel av de finska romerna i Karelen, där de under seklernas lopp hade levt tillsammans med den karelska bondebefolkningen. När Karelen evakuerades vid krigsslutet 1944 betydde det att romerna förlorade sina tidigare utkomstmöjligheter, berättade Pulma.

– Eftersom romerna inte hade ägt någon jord fick de nästan ingen kompensation till skillnad från andra evakuerade, och romerna i det övriga Finland ville inte heller ha konkurrens av nykomlingarna. Det ledde till att ro-

merna från Karelen sökte sig till städerna, där de bosatte sig i nedgångna områden under på allt sätt usla förhållanden. Här möttes de också av starka fördomar från majoritetsbefolkningen.

Samtidigt ledde moderniseringen av jordbruket till att också andra romer förlorade sina tidigare möjligheter till utkomst. Den nordiska passfriheten 1954 blev så början till en romsk flyttvåg till Sverige, då romerna såg möjligheter till ett drägligare liv på andra sidan Bottniska viken.

Romsk aktivism på 1960-talet

På bokmässan uppmärksammades romerna också genom flera intervjuer om Katarina Taikon, författare till ungdomsböckerna om Katitzi som nu ges

”Utgångspunkten var att försöka förklara hur en så liten folkgrupp, som varit främmande för majoritetsbefolkningen och starkt pressad av myndigheterna, har haft möjlighet att överleva och bevara sin särart.”

Panu Pulma deltog i en diskussion om romerna förr och nu tillsammans med Lawen Mohtadi (t.v.), Anita Santesson och Ralf Novák-Rosengren under bokmässan i Göteborg. Moderatör för diskussionen var journalisten Ulrika Knutson (t.h.). Foto: Cata Portin.

ut i nytgåva. Taikon var inte bara författare utan även aktivist för romernas rättigheter i Sverige på 1960-talet, och i den rollen hade hon betydelse också för de finska romerna.

I en av de stora seminariesalarna på mässan deltog Pulma i en diskussion om romsk kultur i Sverige förr och nu med Katarina Taikons biograf Lawen Mohtadi, som nyligen också gjort en dokumentärfilm om Taikon, samt musikererna och författarna Anita Santesson och Ralf Novák-Rosengren.

Pulma konstaterade att Taikons romska aktivism inspirerade också

de finska romerna att börja kämpa för sina rättigheter på 1960-talet. Taikon, som hade blivit politiskt medveten på 1950-talet, hade tillsammans med andra aktivister grundat Zigenarsamfundet 1964 för att driva romernas sak i Sverige. Hon besökte Finland flera gånger och gav de finska romerna en förebild för organisationen Suomen Mustalaisyhdistys – Finlands Zigenarförening, som grundades 1967.

Unikt forskningsprojekt

Initiativet till boken om romernas historia kom från det romska samfundet

självt. Utgångspunkten var att försöka förklara hur en så liten folkgrupp, som varit främmande för majoritetsbefolkningen och starkt pressad av myndigheterna, har haft möjlighet att överleva och bevara sin särart. I forskargruppen ingick såväl romska forskare som forskare ur majoritetsbefolkningen.

Källmaterialet var en stor utmaning för forskarna, eftersom den romska kulturen har traderats muntligt och inte via skriftliga källor. En förutsättning för att projektet skulle lyckas var således att forskarna kunde intervjua äldre romer, som kunde dela med sig av den muntliga traditionen. Om forskarna hade haft tillgång till endast de skriftliga källor som finns skulle bilden av romerna ha blivit skev, eftersom de här källorna i huvudsak består av rättegångsprotokoll och myndighetsmaterial där romerna framstår som en förtryckt, kriminell grupp, konstaterar Pulma.

Resultatet är en rik exposé över romsk historia och kultur, där de historiska skeendena kompletteras med artiklar om den romska musiken, språket romani, romernas dräkttraditioner, hantverk och smycken och om romernas hästar. Den finska originalutgåvan av boken utkom på Finska Litteratursällskapets förlag 2012 och belönades året därpå med statens pris för informationspridning. ■

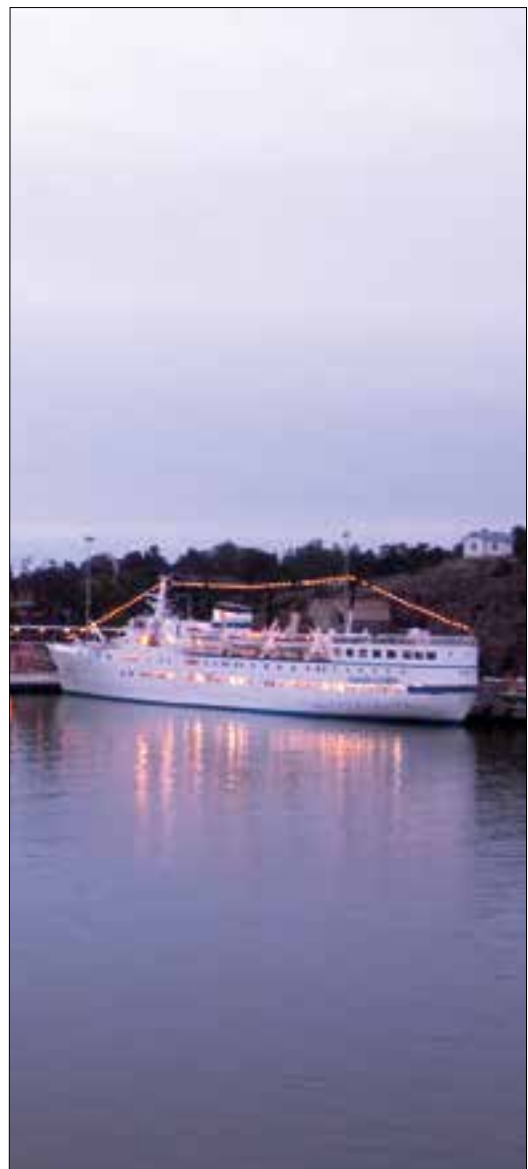
Nina Edgren-Henrichson är projektchef vid SLS forskningssektor.

TUR (OCH RETUR?)

Ett samarbetsprojekt om finlandssvensk migration

MIGRATION OCH HÖG MOBILITET har länge varit påtagliga samhällsfenomen i det svenskspråkiga Finland, i vissa perioder mer än andra. Sverige har, av givna orsaker, varit ett av de populäraste målen för svenskspråkiga utflyttare från Finland. I dagens lågkonjunktur stiger åter kurvan av migranter, särskilt bland yngre finlandssvenskar. Grannländerna Sverige och Norge är attraktiva på grund av möjligheter till arbete och högre löner. Men även resten av världen lockar. I dag bor uppskattningsvis 275 000 finländare utomlands: 60 % i Sverige, 20 % i övriga Europa (huvudsakligen Norge, Spanien och Storbritannien), 15 % i USA och Kanada samt 5 % i den övriga världen. Cirka 10 % av dem kan antas ha svenska som modersmål.

I samarbete med huvudämnena nordisk folkloristik och svenska språket vid Åbo Akademi, Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS) samt Migrationsinstitutets Centret för Svenskfinland i Kronoby inleder SLS arkiv kring årsskiftet ett omfattande dokumentationsprojekt om finlandssvenska flyttmönster, där de personliga erfarenheterna och flyttmönstren står i fokus. Insamlingen inleds med en frågelista på SLS webbsida. Frågelistan riktar sig till finlandssvenskar som bor eller tidigare har bott utomlands. I insamlingens andra skede kommer SLS arkiv att göra intervjuer med utflyttare och återflyttare i samarbete med studerande och forskare vid Åbo Akademi. Också då är intresset riktat mot de individuella flyttmönstren. ■

I samma hus finns bland annat Svenska litteratursällskapet och Folktinget.

Vetenskapsbokhandeln på ny adress i Kronohagen

Bokhandeln betjänar nu sina kunder i en ljus och öppen butik på synlig plats vid Snellmansgatan 13 i Helsingfors. I bokhandeln säljs SLS böcker och annan vetenskaplig litteratur som utges av de vetenskapliga samfundet i Finland. Bokhandeln är öppen måndag kl. 10–17 och tisdag–fredag kl. 10–16.30. Bokhandeln upprätthålls av Vetenskapliga samfundens delegation. ■

Sahlström och Berger i pension

Den sista augusti gick arkivarie Meta Sahlström vid SLS arkiv i Vasa i pension. Meta var den första anställda när Österbottens traditionsarkiv inledde sin verksamhet i Vasa i september 1982, och hon var den som började bygga upp samlingarna. Under sin långa karriär som arkivarie har Meta samlat in både stort och smått inom ett brett område, dels genom fältarbete, dels genom kontakt med donatorer. Genom åren har Meta blivit en lokalt välkänd profil som besvarat förfrågningar om allt från lokalhistoriska fakta till österbottniska festtraditioner. Hon har varit en anlitad föredragshållare i föreningar och ofta berättat om traditioner i media. Många är också bekanta med Meta genom hennes aktiva arbete med fotoidentifiering ute på fältet, de senaste åren framför allt i arbetet med digitaliserade vasa-fotografier från 1960-talet.

Meta Sahlström. Foto: Kai Martonen.

SLS bildarkivarie Anne-May (Nanne) Berger gick i pension den sista september. Hon förtecknade de historiska och litteraturhistoriska arkiven och började skapa skilda fotoförteckningar för att underlätta sökningarna i materialet. Under hennes tid förbättrades fotografiets systematisering och uppbevaring i arkivet. Majoriteten av fotografierna hon arbetade med under sina femton år vid SLS kan kategoriseras som person-

Anne-May (Nanne) Berger

och kulturhistoriska. De äldre fotografierna är samtidigt exempel på tidiga fotografiska framställningsmetoder som hon har stor kännedom om. Nanne är också en av redaktörerna för boken *Helsingfors i ord och bild* (SLS 2010), där ett urval ur samlingarnas bilder från 1880–1910-talen ingår. Många känner Nanne som en av dem som hade hand om kundtjänsten gällande fotografier i Helsingfors. ■

Minnescafé i Helsingfors

Under hösten har arkivet ordnat tre minnescafékvällar med temat mat i SLS hus på Riddaregatan. Det första minnescaféet handlade om favoritrecept och kokböcker från olika tider, det andra om kristider och det tredje om julmatstraditioner. Minnescaféerna inleddes med en kort, informell presentation av kvällens tema och efter det fick deltagarna presentera sina recept och kokböcker, dela med sig av sina matminnen samt smaka på mat och bakverk. På menyn har bl.a. stått falsk hummersoppa, bostonkaka från 1943 och krigsmör från 1918. ■

Ny broschyr om samhällsvetenskaper

SLS har i samarbete med de samhällsvetenskapliga fakultetsföreningarna vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi sammanställt en broschyr om vilka samhällsvetenskaper man kan studera på svenska i Helsingfors, Åbo och Vasa. Våren 2015 blev en motsvarande broschyr om humanistiska ämnen färdig. Idén bakom båda broschyrerna är att få ut mer information särskilt till gymnasierna om studier inom humaniora och samhällsvetenskaper för att på sikt öka antalet sökande till dessa ämnen. Broschyrerna skickas till studiehandledarna vid de svenska gymnasierna och till universiteten, och kan också användas av ämnes- och fakultetsföreningarna vid skolbesök. ■

Hösten 2015

THERESE LEINONEN

Talet lever!

Fyra studier i svenskt talspråk i Finland
Studier i nordisk filologi 86

Under åren 2005–2008 gjordes inspelningar med över tusen personer i projektet *Spara det finlandssvenska talet* vid SLS. Deltagarna berättade om sin hemort, sitt liv och synen på språk och språkvariation. I denna bok görs djupdykningar i olika delar av *Spara talet*-materialet. Therese Leinonen beskriver bland annat de åboländska dialekterna så som de talades i början av 2000-talet, och jämför olika drag i finlandssvenskan i Helsingfors, Åbo, Mariehamn och Vasa. Sociolingvistisk variationsanalys används för att beskriva och förklara variation och förändring i språkbruket. Jämfört med äldre beskrivningar har de åboländska dialekterna närmast sig det finlandssvenska standardspråket samtidigt som vissa dialektdrag, t.ex. former som tykt 'tyckte', står sig mycket starka. I stadsspråken håller å andra sidan vissa drag som varit typiska för finlandssvenskan, t.ex. di 'de', på att minska.

230 s., häftad, illustrerad. Cirkapris 28 €
ISBN 978-951-583-292-4

ANN-MARIE IVARS

Dialekter och småstadsspråk

Svenskan i Finland – i dag och i går I:1

Boken handlar om talspråkets variation i det svenska språksamhället i Finland. Ann-Marie Ivars beskriver den geografiska variationen från Karleby i norr till Pyttis i öster, och därtill den sociala variationen i stadsmålen i Jakobstad, Kristinestad, Ekenäs och Lovisa. Hon visar samtidigt hur det svenska talspråket i Finland ingår i ett större, nordiskt och historiskt sammanhang. Boken avslutas med en översikt av språkarterna dialekt, stadsmål och standardspråk, deras utveckling sedan tidig medeltid och deras ställning i samhället i vår egen tid. Framställningen levandegörs med dialektgeografiska kartor, autentiska språkprov och talrika exempel. Boken är den första volymen i serien *Svenskan i Finland – i dag och i går*. Serien är ett resultat av ett forskningsprojekt med samma namn som pågår 2010–2017 inom SLS.

464 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 38 €
ISBN 978-951-583-336-5

Gruppspråk, samspråk, två språk

Svenskan i Finland – i dag och i går I:2

Red. Marika Tandefelt

I boken skriver tolv experter utgående från sina respektive vetenskapsområden dels om finlandssvenskans varierande former i tal, dels om svenskan som modersmål vid sidan av finskan som ett andra språk. Perspektiven som anläggs på variationen

i talspråket är många. Här presenteras det finlandssvenska standarduttalet och jämförs finlandssvensk samtalsstil med sverigesvensk. Här redogörs för finlandssvensk slang och svenska lån i finsk slang. I boken studeras också tvåspråkiga ungdomars till synes regellösa språkväxling och avslöjas vad finlandssvenskar egentligen tycker om engelska lån. Dessutom skildras hur finlandssvenskan ter sig sedd ur både ett finlandssvenskt och ett sverigesvenskt perspektiv. I de avslutande kapitlen visas bl.a. vad som krävs för att tvåspråkighet ska uppstå och bevaras.

252 s., inbunden. Cirkapris 34 €
ISBN 978-951-583-337-2

De finska romernas historia från svenska tiden till 2000-talet

Red. Panu Pulma. Övers. Leif Pietilä, Camilla Frostell och Sofia Gustafsson

I närmare 500 år har romerna varit en del av det finländska samhället. Ändå har romerna länge varit så gott som osynliga i historieforskningen. I detta omfattande och internationellt banbrytande verk behandlar 15 skribenter de finska romernas historia, språk och kultur. Boken ger också en röst åt romerna själva och deras egen syn på sin historia. Fokus ligger på växelverkan mellan romerna och majoritetsbefolkningen och på hur den romska kulturen anpassat sig till förändrade omständigheter utan att mista sin starka identitet. Boken ger en fascinerande inblick i romernas mindre kända his-

toriska skeden, i den rika romska kulturen med musik, släktband, tro och seder samt i politisk aktivism och kontakter till Sverige. Den finska originalutgåvan har vunnit pris och mottagit hedersomnämningen i Finland.

Utges i Sverige i samarbete med
Bokförlaget Atlantis
503 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 48 €
ISBN 978-951-583-338-9

JEAN SIBELIUS

Päiväkirja 1909–1944

Toim. Fabian Dahlström. Suomennos
Juha Saikkonen ja Arja Gothoni

Jean Sibeliusen päiväkirja julkaistaan nyt suomeksi ensimmäistä kertaa. Sibelius ja hänen musiikillinen elämäntyönsä näytettyvät tässä vahvasti henkilökohtaisessa päiväkirjassa monilla tavoin aivan uudessa valossa. Jean Sibeliusen ruotsinkielinen päiväkirja vuosilta 1909–1944 julkaistiin ensimmäisen kerran kokonaisuudessaan vuonna 2005. Tekstikriittisen edition toimittanut Fabian Dahlström on myös kirjoittanut siihen sisältyvän laajan kommentaariosuuden. Sibeliusen syntymän 150-vuotisjuhluvuonna 2015 SLS julkaisee tämän kokonaisuuden suomeksi Juha Saikkosen ja Arja Gothonin kääntämänä.

688 s., kovakantinen kirja, kuvitettu.
Ohjehinta 55 €. ISBN 978-951-583-288-7

Modersmålets sånger

*Finlands svenskheter
framställda genom musik*

Folkklivsstudier 23

Red. Johannes Brusila, Pirkko Moisala
och Hanna Väättäinen

I nio artiklar analyseras finlandssvensk kultur och identitet ur ett musikaliskt perspektiv. Texterna är skrivna av forskare som alla kommer från olika språkliga och kulturella bakgrunder, vilket bidrar till varierande infallsvinklar på sambandet mellan musik och identitet. Det gemensamma för bokens artiklar är att musik inte bara ses som ett ljudande fenomen, utan också som en aktivitet och ett kulturellt fenomen. Här behandlas för musikforskningen nyttig metodologi, men också mer specifika ämnen diskuteras såsom finlandssvensk dansbandsmusik och Tom Gardbergs och Olle Söderholms visdiktning. Den svenskspråkiga befolkningens musikliv analyseras även utifrån livsberättelser och genom en jämförelse mellan orterna Korsholm, Kökar och Esbo. Boken är ett resultat av SLS forskningsprojekt *Finlands-svenskhet framställd genom musik*.

289 s., häftad. Cirkapris 28 €
ISBN 978-951-583-340-2

HELENA JERMAN, JANNE RENTOLA
OCH MARIKA ROSENSTRÖM

Livet genom en lins

Fotografier av Bernhard Åström

Den västnyländske veterinären och amatör-fotografen Bernhard Åströms (1884–1959) fotografier omspannar nästan ett halvt sekel. Kameran blev redan i tidiga år Åströms ständiga följeslagare. Han både iakttog och deltog när han dokumenterade sin vardag, stilsäkert och med teknisk noggrannhet. Bland motiven finns allt från porträtt, djur och veterinärsysslor till biltävlingar, flygplan och skärgårdsliv. Åströms motivval är ofta överraskande och fångar ögonblick av lekfullhet och allvar. *Livet genom en lins* utgavs första gången 1994. Boken har länge varit slutsåld och utkommer nu i en nyutgåva med ett nytt förord. Fotografierna är ett urval ur SLS arkiv.

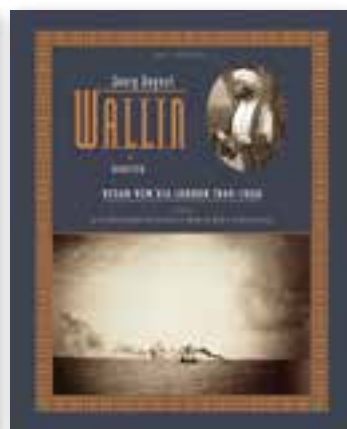
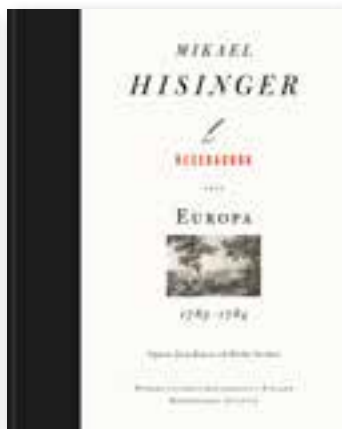
190 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 26 €
ISBN 978-951-583-341-9

JENNICA THYLIN-KLAUS

Särdrag, stavning, självbild

En idéhistorisk studie av svensk språk-planering i Finland 1860–1920

Boken söker bakgrunden till varför man beslutade sig för att svenskan i Finland skulle följa sverigesvenska normer. Fokus ligger på de ideologier som påverkade diskussionen om valet av språknorm. Samtidigt belyses också språkplaneringens koppling till den svensknationella mobiliseringen och kon-

struktionen av en finlandssvensk identitet. De enskilda aktörerna och de nätverk de ingick i spelar en viktig roll i sammanhanget. Två olika diskussioner analyseras: dels särdragen i den finländska svenskan, dvs. finlandismerna, dels stävningen. Dessutom förankras diskussionen i två olika domäner, teatern och folkskolan. Boken bidrar med ny kunskap om en period som var betydelsefull när det gäller språkvårdens utveckling och den nationella mobiliseringen.

380 s., häftad, illustrerad. Cirkapris 38 €
ISBN 978-951-583-286-3

MIKAEL HISINGER

Resedagbok från Europa 1783–1784

Utg. Jouni Kuurne och Märtha Norrback

Mikael Hisinger begav sig som ung fortifikationsofficer 1783 ut på en ett och ett halvt år lång *grand tour*. I sin resejournal, som här för första gången publiceras på originalspråket, redogör Hisinger för sina intryck, där yrkesmässiga iakttagelser av befästningsverk och bergshantering varvas med andra erfarenheter, vars ändamål var "smakens och tankegåfvans formerande". Arkitektur, skulptur och måleri uppmärksammar han överallt där han passerar och de noggranna anteckningarna vittnar om att resan även hade syften med snudd på militär underrättelseverksamhet. En av de starkaste upplevelserna var parken Ermenonville utanför Paris, anlagd i den nya filosofisk-romantiska stilen. Inspirerad av de trädgårdar han sett under resan skapade Hisinger den unika

landskapsparken på Fagervik i västra Nyland där han blev brukspatron efter sin far. Resedagboken utges med inledning, kommentarer och ordförklaringar.

Utg. i Sverige i samarbete med Bokförlaget Atlantis
390 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 40 €
ISBN 978-951-583-246-7

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 4

Predikningar över Tio Guds bud 1781–1782

Utg. Maren Jonasson och Pertti Hyttinen

Kyrkoherden och riksdagsmannen Anders Chydenius (1729–1803) var en produktiv skriftställare och framgångsrik politisk aktör. Band 4 av Anders Chydenius *Samlade skrifter* innehåller hans vinnande bidrag i en skriftlig predikotävling arrangerad av Theologico-homiletiska sällskapet i Uppsala i början av 1780-talet. För tävlingen skrev Chydenius sammanlagt elva predikningar över tio Guds bud och bifogade därtill en skiagrafi och ett kortare utkast till några inträdespredikningar. Budordspredikningarna, som utgör den största tematiska helheten i Chydenius författarskap, erbjuder en intressant klangbotten för hans ekonomiska och politiska texter. Introduktionen och kommentarerna är skrivna av fil.dr och teol.dr Carola Nordbäck. I *Samlade skrifter* utges Chydenius skriftliga kvarlätenskap i textkritisk form i fem band.

Utg. i samarbete med Edita och i Sverige i samarbete med Bokförlaget Atlantis
Ca 550 s., inbunden, illustrerad. Cirkapris 44 €
ISBN 978-951-583-240-5

Våren 2016

GEORG AUGUST WALLIN

Skrifter 6. Resan hem via London 1849–1850

Utg. Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt

Sjätte delen av Georg August Wallins *Skrifter* innehåller material från hans hemresa genom Europa och från hans vistelse i London 1849–1850. Efter sju år av forskningsfärder i Mellanöstern började Wallin sin resa hem, först genom Italien och Schweiz och därefter gjorde han ett längre uppehåll i London. Under resan besökte han de för tiden vanliga sevärdheterna, och i London studerade han de orientaliska samlingarna i British Museum. Sina iakttagelser noterade han i en arabisk kalender och i sin dagbok, men också i brev hem där han illustrativt beskriver stämningarna i det postrevolutionära Europa och i det viktorianska London. I *Skrifter* utges Georg August Wallins skriftliga kvarlätenskap i sin helhet i textkritisk form med kommentarer och fördjupande artiklar.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 44 €, utkommer i januari
ISBN 978-951-583-339-6

Hållbar utgivning!

Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekl

Red. Mats Wickström och Charlotta Wolff

I antologin diskuteras mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland från tiden för separationen från Sverige och fram till i dag. Bokens elva författare behandlar mångkulturalitet i Finland både med utgångspunkt i olika minoritetsgrupper, som ryssar, tatarer, judar, romer och samer, och i förhållande till ämnen som mänskliga rättigheter, emigration och återflyttning, de europeiska eliternas rörlighet och hur man byggde upp den nationella identiteten. Boken visar att Finland också i ett historiskt perspektiv varit mångkulturellt, något som lätt glöms bort eller ignoreras då man i dag diskuterar frågor kring mångkulturalitet.

Ca 280 s., häftad.
Cirkapris 32 €, utkommer i april
ISBN 978-951-583-342-6

KIRSI VAINIO-KORHONEN

De frimodiga

Barnmorskor, födande och kroppslighet på 1700-talet

Boken är en ingående och unik studie av de första yrkesutbildade barnmorskorna i Finland från sent 1600-tal till riksupplösningen 1808. Vi får stifta bekantskap med den utbildning de blivande barnmorskorna fick i Stockholm, deras utmanande yrkesvardag och de levnadsvillkor som förutsattes

för yrket. Boken ger också en inblick i samtida uppfattningar om sexualitet och kvinnokroppen samt bjuder på en resa tillbaka till fenomen som graviditetskorsetter, ammor, maskerade föderskor, offentliga dissektioner, läkeörter och arsenik. Ett varierat och rikt källmaterial ligger till grund för boken, som också innehåller en matrikel över de legitimerade barnmorskorna i Finland vid denna tid.

Ca 250 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 35 €, utkommer i april
ISBN 978-951-583-343-3

HOLGER WEISS

Slavhandel och slaveri under svensk flagg

Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847

Att Sverige hade en koloni i Västindien och genom den deltog i slavhandeln i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet är en del av landets historia som få känner till i dag. Under 1700-talets senare del odlades koloniala drömmar framför allt inom swedenborgska kretsar. Man planerade kolonier i Afrika, och Gustav III ville göra Sverige till en av de europeiska kolonialmakterna. År 1784 tillföll ön Saint Barthélemy slutligen Sverige, samtidigt som debatten om slavhandeln växte sig starkare i Europa. På Saint Barthélemy grundade Sverige en koloni med plantager som bl.a. annat producerade bomull och vars näringar byggde på slavarbete. I boken redogör Holger Weiss för

denna kontroversiella och viktiga historia. Utifrån ett rikt källmaterial lyfter han fram en del av vårt förflutna som Europa, inklusive Sverige, ogärna vill kännas vid.

Ca 250 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 35 €, utkommer i maj
ISBN 978-951-583-344-0

Korrespondensen mellan Jean Sibelius och Adolf Paul 1889–1943

Utg. Fabian Dahlström

Jean Sibelius och Adolf Paul möttes på Helsingfors musikinstitut, där Paul var elev till pianisten Ferruccio Busoni. Deras livslånga brevväxling började 1889 när Paul flyttade till Weimar och senare till Berlin, där Sibelius studerade 1889–90. Paul, som blev författare, är i dag främst känd genom sin vänskap med samtida författare och konstnärer som August Strindberg, Knut Hamsun och Edvard Munch. Han skrev på både tyska och svenska, och hans böcker och skådespel publicerades och uppfördes såväl i Finland och Sverige som i Tyskland. I breven diskuterar Sibelius och Paul bl.a. lån och penningsskuld, aktuella böcker och frågan huruvida konstnärer ska uttrycka nationalitet. De planerar också gemensamma projekt. Sibelius komponerade musiken till Pauls skådespel *Kung Kristian den II* (1897) och *Die Sprache der Vögel* (1912.) Paul verkade för att lansera Sibelius musik och hjälpte honom med kontakter till potentiella tyska förlag. Utgåvan är kommenterad av professor Fabian Dahlström.

Ca 480 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 40 euro, utkommer i maj
ISBN 978-951-583-345-7

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 5

Religiösa skrifter 1775–1793

Utg. Maren Jonasson och Pertti Hyttinen

Kyrkoherden och riksdagsmannen Anders Chydenius (1729–1803) var en produktiv skriftställare och framgångsrik politisk aktör. Det avslutande femte bandet av Anders Chydenius *Samlade skrifter* innehåller bl.a. annat hans vinnande bidrag i en andra skriftlig predikotävlan arrangerad av Theologico-homiletiska sällskapet i Uppsala, hans dramatiska tal till åskådarna i samband med avrättningen av tre mördare, hans försonliga brev till lekmanapredikanten Anna-Stina Silahka och hans kritiska kommentarer till ett omtvistat psalmboksförslag. För den andra tävlingen skrev Chydenius tre omfattande predikningar över trosartiklarna och bifogade ett utkast till ytterligare sexton predikningar. Predikningarna över trosartiklarna erbjuder tillsammans med de övriga religiösa skrifterna en intressant klangbotten för budordspredikningarna i band 4 och hans ekonomiska och politiska texter i band 1–3. Kommentarer i band 5 är skrivna av Gustav Björkstrand, Erik Vikström, Bo Lindberg och Kaisa Häkkinen. I *Samlade skrifter* utges Chydenius skriftliga kvarlätenheter i textkritisk form i fem band.

Utges i samarbete med Edita och i Sverige i samarbete med Bokförlaget Atlantis
Ca 550 s., inbunden, illustrerad.
Cirkapris 44 €, utkommer i maj
ISBN 978-951-583-241-2

2016 SLS VÄGGKALENDER

De finlandssvenska modernisterna

Edith Södergran, Hagar Olsson, Elmer Diktonius, Gunnar Björling, Rabbe Enckell och Henry Parland hade kontakt med varandra, de flesta kände varandra, alla kände till varandra, ibland var de vänner, ibland värsta fiender. I de modernistiska tidskrifterna *Ultra* (1922) och *Quosego* (1928–1929) samlades de kring de nya konstnärliga strävandena. Med kalendern för år 2016 vill SLS fira modernismens hundra år genom att lyfta fram dels modernisternas kontakter med varandra, dels den närhet de hade till inte bara den skrivna texten utan också till andra konstformer som målarkonst, foto och grafik.

Kalendern kan köpas för 10 euro i Vetenskapsbokhandeln (Snellmansgatan 13 A, Helsingfors) eller beställas per telefon 09 618 777 eller per e-post info@sls.fi

"Jag skriver inte litteratur. Jag söker mitt ansikte och fingrarna"

100 år av modernism i Finland

PLATS: SLS HUS, RIDDAREGATAN 5, HELSINGFORS

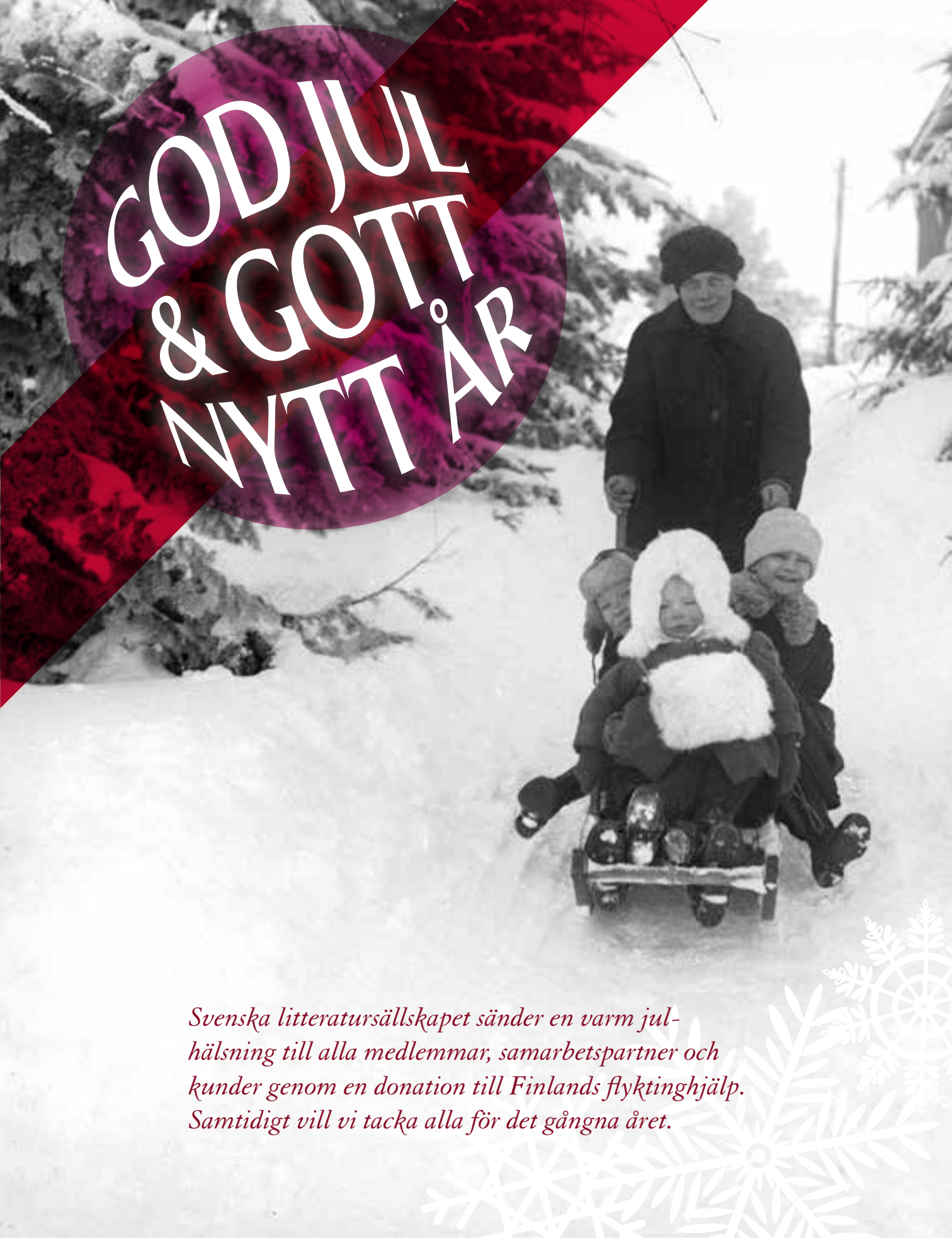
TID: 15 FEBRUARI, 7 MARS, 18 APRIL OCH 23 MAJ, KL. 18.00

För 100 år sedan, skottåret 1916, grundades Goldwyn Pictures i Hollywood, britter använde för första gången stridsvagnar vid krigföringen i Somme, ångfartyget "Wellamo" torpederades och båttrafiken mellan Sverige och Finland stoppades, filosofen Georg Henrik von Wright föddes och Rasputin mördades i S:t Petersburg. År 1916 blev också startskottet för den finlandssvenska modernismen när Edith Södergran debuterade med den första modernistiska diktsamlingen i Norden under titeln *Dikter* och Hagar Olsson gjorde sin debut med en modern roman, *Lars Thorman och döden*.

Den finlandssvenska modernismen var ingen homogen rörelse. Det som förenade var en gemensam syn på den nya konsten och konstnären som ett brott mot normer och konventioner. Modernisterna bejakade en medvetandeström och en närhet till intuitionen, de skapade fri vers och ny berättarstruktur, och blickade in i framtiden som tedde sig modern och ofta urban.

I vårens föredragsserie firar SLS modernisternas 100 år. Där presenteras de nyaste infallsvinklarna på Edith Södergran, Hagar Olsson, Gunnar Björling och Henry Parland vid sidan av Gunnar Ekelöf och James Joyce. Föredragshållare och rubriker meddelas senare, se www.sls.fi och SLS nyhetsbrev för mera information!

GOD JUL & GOTT NYTT ÅR

*Svenska litteratursällskapet sänder en varm jul-
hälsning till alla medlemmar, samarbetspartner och
kunder genom en donation till Finlands flyktinghjälp.
Samtidigt vill vi tacka alla för det gångna året.*

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapetets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 20 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors

SLS ARKIV I VASA
Storalånggatan 28–30, 65100 Vasa

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi
Öppet vardagar 9.00–16.00